

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. ІВАНА ОГІЄНКА
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА АРХЕОЛОГІЇ, СПЕЦІАЛЬНИХ ІСТОРИЧНИХ І ПРАВознавчих
ДИСЦИПЛІН

Семенюк-Прибатень А.В.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

*Навчально-методичний посібник
для підготовки до семінарських занять для студентів спеціальності 014
Середня освіта (Історія) за освітньо-професійною програмою Історія та
правознавство*

Кам'янець-Подільський, 2023

УДК 342(477)(075.8)
ББК 67.9(4Укр)300я73

*Друкується згідно рішення Вченої ради історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
Протокол № ____ від _____*

Рецензенти:

Л.М. Шевцова, голова Кам'янець-Подільського міськрайонного суду Хмельницької області.

Ю.М. Сімашкевич, кандидат юридичних наук.

В.І. Адамовський, кандидат історичних наук, магістр права, доцент кафедри археології, спеціальних історичних і правознавчих дисциплін.

Семенюк-Прибатень А.В. Конституційне право України: навчально-методичний посібник для підготовки до семінарських занять для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Історія) за освітньо-професійною програмою Історія та правознавство. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. 124 с.

У методичному посібнику з «Конституційного права України» для студентів першого курсу історичного факультету подано плани семінарських занять та різні типи завдань до них, а також методичні вказівки, глосарій, модульна контрольна робота та список рекомендованої літератури.

ЗМІСТ

Вступ	4
Силабус дисципліни	6
Розподіл навчального часу на семінарських заняттях	12
Семінарське заняття 1. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО – ПРОВІДНА ГАЛУЗЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	13
Семінарське заняття 2. КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РОЗВИТОК	18
Семінарське заняття 3. КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЛАД І ЙОГО ЗАКРІПЛЕННЯ В КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ	22
Семінарське заняття 4. ОСНОВИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА. ГРОМАДЯНСТВО УКРАЇНИ. ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА. ПРАВОВИЙ СТАТУС БІЖЕНЦІВ	26
Семінарське заняття 5. КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ’ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА	30
Семінарське заняття 6. НАРОДНЕ ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ	34
Семінарське заняття 7. КОНСТИТУЦІЙНА СИСТЕМА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ	38
Семінарське заняття 8. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ	40
Семінарське заняття 9. ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ	45
Семінарське заняття 10. КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ, ІНШІ ОРГАНИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ	49
Семінарське заняття 11. КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ. ПРОКУРАТУРА	53
Семінарське заняття 12. ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ	57
Вимоги до оформлення творчого завдання (ІНДЗ)	61
Шкала оцінювання якості засвоєння навчального матеріалу	64
Глосарій	69
Модульна контрольна робота	94
Рекомендована література	106

ВСТУП

У системі національного права провідною галуззю є **конституційне право України**. Цій галузі притаманні риси, характерні для всієї системи права: нормативність, формальна визначеність, спрямованість на досягнення певного правового результату, можливість захисту правових приписів засобами державного впливу тощо.

Конституційне право являє собою складну багатоаспектну категорію, яка розуміється у трьох основних значеннях. По-перше, конституційне право – галузь права, складова частина системи права певної держави, що виступає смисловим та нормативно-правовим стрижнем національного правового регулювання. По-друге, конституційне право – спеціальна, галузева юридична наука, спрямована передусім на пізнання тих явищ та процесів правової дійсності, на які здійснює регулятивний вплив галузь конституційного права в різних державах. Іншим важливим напрямком науки конституційного права є пізнання тих питань, які знаходяться поза змістом галузевого регулювання (наприклад, визначення предмета та суб'єктів конституційного права). Нарешті, по-третє, зміст галузі і досягнення науки покладено в основу навчальної дисципліни, визначеної як конституційне право, без якої немислиме формування компетентностей, необхідних для розуміння природи і функцій права, змісту теоретичних засад (доктрин), принципів і основних юридичних інститутів, застосування права, а також меж юридичного регулювання суспільних відносин.

Тому відповідно до навчальних планів здобувачам ступеня вищої освіти бакалавр денної та заочної форм навчання 014 Середня освіта (Історія) за освітньо-професійною програмою Середня освіта (Історія та правознавство) викладається навчальна дисципліна «Конституційне право України».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є Конституція України та її розвиток; конституційний лад і його закріплення в Конституції України; основи правового статусу людини і громадянина, громадянство України, правове становище іноземців та осіб без громадянства, правовий статус біженців;

конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина; народне волевиявлення; конституційна система органів державної влади; конституційно-правовий статус Верховної Ради України; конституційно-правовий статус Президента України; конституційно-правовий статус органів виконавчої влади в Україні; конституційні засади судової влади та прокуратури в Україні; територіальний устрій України; конституційні засади місцевого самоврядування.

Метою викладання цієї навчальної дисципліни є формування знань, вмінь та практичних навиків у сфері загального розуміння конституційного права, як галузі права, галузі законодавства, юридичної науки та навчальної дисципліни, Конституції України та її розвитку, конституційного ладу та його співвідношення з суспільним та державним ладом, основ правового статусу людини і громадянина, конституційних прав та свобод людини і громадянина, виборів та референдуму, конституційної системи органів державної влади, територіального устрою, конституційних засад місцевого самоврядування.

Метою вивчення дисципліни є надання знань, умінь, здатностей:

а) науково-юридична: закласти та сформувати у студентів знання з провідної галузі національного права України, її норм та інститутів, а також дати чітке уявлення щодо їх органічних зв'язків з окремими галузями права;

б) загальноосвітня: вивчення історичних передумов конституційного процесу в Україні та впливу конституційного права України на всі галузі права та міжгалузеві зв'язки, вплив на державотворчі процеси в Україні;

в) виховна: сприяти формуванню патріотизму, громадсько-політичної та правової культури майбутнього правознавця.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Конституційне право України» є набуття студентами знань, умінь і здатностей (компетенції) ефективно реалізовувати набуті теоретичні знання на практиці. Завданням вивчення дисципліни є також детальне вивчення Конституції України, конституційних законів та інших нормативно-правових актів, що являються джерелами галузі конституційного права України.

1. Загальна інформація про курс

Назва курсу, мова викладання	Конституційне право України, українська
Викладачі	Семенюк-Прибатень Анна Вікторівна
Профайл викладачів	https://kaf-archives.kpnu.edu.ua/semeniuk-a-v/
E-mail:	semeniuk.prybaten@kpnu.edu.ua
Сторінка курсу в MOODLE	https://moodle.kpnu.edu.ua/course/view.php?id=3696
Консультації	Відповідно до графіку індивідуальних консультацій, що розміщений на інформаційному стенді кафедри архівознавства, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін: щочетверга 15:00 – 16:30

2. Анотація до курсу

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «**Конституційне право України**» складена відповідно до освітньо-професійної програми Середня Освіта (Історія та правознавство) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (Історія) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. У системі національного права провідною галуззю є конституційне право України. Цій галузі притаманні риси, характерні для всієї системи права: нормативність, формальна визначеність, спрямованість на досягнення певного правового результату, можливість захисту правових приписів засобами державного впливу тощо. Тому відповідно до навчальних планів здобувачам ступеня вищої освіти бакалавр денної та заочної форм навчання 014 Середня освіта (Історія) за освітньо-професійною програмою Середня освіта (Історія та правознавство) викладається навчальна дисципліна «Конституційне право України». **Предметом** вивчення навчальної дисципліни є Конституція України та її розвиток; конституційний лад і його закріплення в Конституції України; основи правового статусу людини і громадянина, громадянство України, правове становище

іноземців та осіб без громадянства, правовий статус біженців; конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина; народне волевиявлення; конституційна система органів державної влади; конституційно-правовий статус Верховної Ради України; конституційно правовий статус Президента України; конституційно-правовий статус органів виконавчої влади в Україні; конституційні засади судової влади та прокуратури в Україні; територіальний устрій України; конституційні засади місцевого самоврядування.

3. Мета та цілі курсу

Метою вивчення дисципліни є надання знань, умінь, здатностей:

а) науково-юридична: закласти та сформувати у студентів знання з провідної галузі національного права України, її норм та інститутів, а також дати чітке уявлення щодо їх органічних зв'язків з окремими галузями права;

б) загальноосвітня: вивчення історичних передумов конституційного процесу в Україні та впливу конституційного права України на всі галузі права та міжгалузеві зв'язки, вплив на державотворчі процеси в Україні;

в) виховна: сприяти формуванню патріотизму, громадсько-політичної та правової культури майбутнього правознавця.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Конституційне право України» є набуття студентами знань, умінь і здатностей (компетенції) ефективно реалізовувати набуті теоретичні знання на практиці. Завданням вивчення дисципліни є також детальне вивчення Конституції України, конституційних законів та інших нормативно-правових актів, що являються джерелами галузі конституційного права України.

4. Формат курсу

Стандартний (очний та заочний) курс.

5. Результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми підготовки фахівців здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти повинні набути наступних компетенцій:

Інтегральна компетентність		Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки.
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК01	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
	ЗК 08	Знання про сучасні досягнення в галузі загальних теорій держави та права, основні напрямки розвитку сучасних міжнародних відносин; шляхи і напрямки Європейської інтеграції; систему та зміст законодавства України і Європейських країн. Спрямованість на вирішення складних питань в організації освітньої діяльності в межах законодавства України та європейських країн.
7 - Програмні результати навчання		
	ПРН 07	Інтегрувати знання конституційного й адміністративного права у професійну діяльність проектувати знання загального правознавства на історичні події, процеси та явища сьогодення.
	ПРН 16	Вміти розкривати сутність досліджуваної проблематики у навчальних та науково-дослідницьких проектах з дотриманням академічних вимог до їх оформлення та виконання.
	ПРН 19	Демонструвати системні знання та практичні навички з дисциплін передбачених даною ОПП та навчальним планом.

6. Обсяг і ознаки курсу

Найменування показників	Характеристика навчального курсу	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Освітня програма, спеціальність	Історія та правознавство, 014 Середня освіта (Історія)	Історія та правознавство, 014 Середня освіта (Історія)
Рік навчання/ рік викладання	1-й /2022	1-й /2022
Семестр вивчення	1-й	1-й
нормативна/вибіркова	нормативна	нормативна
Кількість кредитів ЄКТС	3 кредити ЄКТС	3 кредити ЄКТС
Загальний обсяг годин	90 год.	90 год.
Кількість годин навчальних занять	44 год.	10 год.
Лекційні заняття	24 год.	6 год.
Практичні заняття	0 год.	0 год.
Семінарські заняття	20 год.	4 год.
Лабораторні заняття	0 год.	0 год.
Самостійна та індивідуальна робота	46 год.	80 год.
Форма підсумкового контролю	екзамен	екзамен

7. Пререквізити курсу

Вивчення дисципліни «Конституційне право України» передбачає базові знання у студентів, які вони отримали у школі вивчаючи курс «Правознавство», а також набуті знання з дисциплін «Правознавство», «Конституційне право зарубіжних країн».

8. Технічне й програмне забезпечення /обладнання

Вивчення курсу не потребує використання програмного забезпечення, крім загальноновживаних програм і операційних систем.

9. Політики курсу

Письмові роботи. Очікується, що студенти виконають декілька видів письмових робіт (ІНДЗ, МКР).

Академічна доброчесність. Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

Відвідання занять. Очікується, що всі студенти відвідають усі лекції і практичні заняття курсу. Студенти мають інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися термінів виконання усіх видів робіт, передбачених курсом. В разі пропуску перездати тему семінарського заняття можна на консультації у формі співбесіди (кожного вівторка на четвертій парі) або письмово у MOODLE. З пропущеними лекціями можна ознайомитися у MOODLE. Окрім того, по окремому аспекту пропущеної лекції слід написати реферат в обсязі 12 сторінок писаного тексту.

Література. Уся література, яку студенти не можуть знайти самостійно, буде надана викладачем виключно в освітніх цілях без права її передачі третім особам. Студенти заохочуються до використання також й іншої літератури та джерел, яких немає серед рекомендованих.

10. Система оцінювання та вимоги

Поточний і модульний контроль (100 балів) Змістовий модуль 1 (100балів)				Сума
Поточний контроль (семінари)	МКР	ІНДЗ	Екзамен	
26 балів	24 балів	10 балів	40 балів	100 балів

Оцінювання навчальних досягнень студентів здійснюється за рейтинговою системою зі 100-бальною шкалою та шкалою ECTS (A, B, C, D, E, FX, F) та національною шкалою (відмінно, добре, задовільно, незадовільно; зараховано, не зараховано).

Зі 100 балів, студент впродовж семестру може набрати максимально 100 балів, з яких:

26 – поточне оцінювання;

24 – виконання студентами модульної контрольної роботи;

10 – виконання студентами самостійної роботи;

40 – складення екзамену.

Кінцева оцінка успішності студента формується шляхом додавання балів, що студент отримав за участь в роботі впродовж семестру та балів, який студент отримав на екзамені. Кінцева оцінка набуває вигляду як за національною шкалою, так за 100-бальною шкалою ECTS (A, B, C, D, E, FX, F). Студент вважається допущеним до підсумкового контролю при умові: обов'язкова присутність на лекційних заняттях, активність впродовж семестру, відвідування/відпрацювання усіх практичних занять, виконання самостійної роботи, що передбачена навчальним планом дисципліни.

Розподіл навчального часу на семінарських заняттях

№ п/п	Найменування теми	Кількість годин
	Змістовий модуль 1. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ	26
1	КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО – ПРОВІДНА ГАЛУЗЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	2
2	КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РОЗВИТОК	2
3	КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЛАД І ЙОГО ЗАКРІПЛЕННЯ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ	2
4	ОСНОВИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА. ГРОМАДЯНСТВО УКРАЇНИ. ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА. ПРАВОВИЙ СТАТУС БІЖЕНЦІВ	2
5	КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ’ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА	2
6	НАРОДНЕ ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ	2
7	КОНСТИТУЦІЙНА СИСТЕМА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ	2
8	КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ	2
9	ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ	2
10	КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ, ІНШІ ОРГАНИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ	2
11	КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ. ПРОКУРАТУРА	2
12	ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ	2
13	<i>Модульний контроль</i>	2
	ВСЬОГО ГОДИН	26

Семінарське заняття 1.

ТЕМА №1. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО – ПРОВІДНА ГАЛУЗЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

ПЛАН

1. **Поняття та предмет галузі конституційного права. Місце та роль конституційного права в системі національного права України.**
2. **Конституційно-правові норми та їх специфіка. Підстави класифікації та види конституційно-правових норм.**
3. **Конституційно-правові принципи та інститути.**
4. **Поняття, структура та специфіка конституційно-правових відносин.**
5. **Поняття та система джерел конституційного права України.**
6. **Відповідальність в конституційному праві.**
7. **Предмет, система, джерела та функції науки конституційного права.**

Додаткові питання

1. Конституційне право, як галузь права, галузь законодавства, юридична наука та навчальна дисципліна.
2. Місце та роль конституційного права в системі національного права України.
3. Конституційно-правові норми та їх специфіка.
4. Підстави класифікації конституційно-правових норм.
5. Конституційно-правові принципи.
6. Конституційно-правові інститути.
7. Поняття та специфіка конституційно-правових відносин.
8. Зміст конституційно-правових відносин.
9. Суб'єкти конституційно-правових відносин.
10. Об'єкти конституційно-правових відносин.
11. Поняття та система джерел конституційного права України.
12. Предмет та система науки конституційного права.
13. Джерела та функції науки конституційного права.

14. Місце науки конституційного права в системі юридичних наук.

15. Поняття та предмет навчальної дисципліни „Конституційне право України”.

Тестові завдання

1. Що являє собою конституційне право України як галузь права ?

- а) система знань про Конституцію України і конституційне законодавство;
- б) сукупність конституційно-правових відносин;
- в) сукупність правових норм, що регулюють найважливіші суспільні відносини;
- г) сукупність правових норм, що регулюють особисті немайнові відносини.

2. Стаття 18 Закону України «Про громадянство України» встановлює, що вихід дітей із громадянства України віком від 14 до 18 років може відбуватися лише за їхньою згодою. Якою є вказана норма за характером втіленого припису?

- а) Диспозитивна;
- б) Імперативна;
- в) Охоронна;
- г) Дозвільна.

3. Що НЕ входить до системи конституційного права України як галузі права?

- а) норми конституційного права;
- б) принципи конституційного права;
- в) конституційно-правові інститути;
- г) форми (джерела) конституційного права.

4. Що НЕ належить до функцій галузі конституційного права?

- а) регулятивна;
- б) програмна;
- в) методологічна;
- г) охоронна.

5. Що НЕ є формою систематизації конституційного законодавства України?

- а) інкорпорація;
- б) кодифікація;
- в) кореляція;
- г) консолідація.

Творче завдання на тему:

1. Система конституційного права.
2. Місце науки конституційного права в системі юридичних наук.
3. Поняття та предмет навчальної дисципліни „Конституційне право України”.
4. Джерела науки конституційного права України.
5. Етапи виникнення і розвитку світового конституціоналізму.
6. Виникнення і розвиток конституціоналізму в Україні.
7. Конституція Пилипа Орлика як джерело світового конституціоналізму.
8. Конституція УНР 1918 р., як джерело українського конституціоналізму.
9. Державні символи України.
10. Українська мова – державна мова.

Індивідуальні практичні завдання:

1. Письмово обґрунтуйте відмінність конституційного права України за його предметом та методом від інших галузей національного права України.
2. Користуючись Конституцією України, наведіть приклади уповноважуючих, зобов’язуючих та забороняючих конституційно-правових норм (3-4 норми) (письмово). Яка різниця між цими видами конституційно-правових відносин?
3. Користуючись Конституцією України, наведіть приклади конституційно-правових норм, внаслідок реалізації яких виникають конкретні, загальні конституційно-правові відносини і конституційно-правові стани (письмово). Яка різниця між цими видами конституційно-правових відносин?

Письмово проаналізувати правову позицію Конституційного Суду України щодо розуміння принципу верховенства права (ст. 8 Конституції України). Рішення КСУ від 2 листопада 2004 року № 15-рп про призначення судом більш м'якого покарання.

Перелік ключових термінів та понять теми:

Конституційне право, державне право, галузь, наука конституційного права, функції, форма конституційного права, природні та позитивіські джерела конституційного права, норма конституційного права, інститут конституційного права, конституційні правовідносини, конституційно-правова відповідальність.

Завдання для роботи із словниками:

Розкрийте зміст понять: природні та позитивіські джерела конституційного права, норма конституційного права, інститут конституційного права, конституційні правовідносини, конституційно-правова відповідальність

Методичні вказівки:

Під час розгляду теоретичних положень звернути увагу на понятті предметі галузі конституційного права. Співвідношення термінів “конституційне право” і “державне право”. Місце та роль конституційного права в системі права України.

Розглянути систему галузі конституційного права. Необхідно знати поняття та види конституційно-правових інститутів. Конституційно-правові норми: поняття, ознаки, види та структура. Специфіка конституційно-правових норм.

Кожен студент на семінарському занятті має мати Конституцію України та вміти нею користуватися. Необхідно знати які є джерела галузі конституційного права України. Види джерел та їх юридична природа. Місце Конституції України та конституційних законів у системі джерел галузі конституційного права.

Звернути увагу на суб'єкти та об'єкти конституційно-правових відносин (по можливості наводити приклади).

Вміти розрізняти юридичну відповідальність, зокрема, відповідальність в конституційному праві.

Вміти обґрунтувати, що конституційне право виступає як навчальна дисципліна.

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на найбільш загальну теорію конституційного права, його розуміння, як галузі права, галузі законодавства, юридичну науку та навчальну дисципліну, місце і роль в системі національного права України.

Семінарське заняття 2.

ТЕМА №2. КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РОЗВИТОК

ПЛАН:

1. Поняття, ознаки та предмет конституції.
2. Структура та види конституцій.
3. Основні положення теорії конституціоналізму: сутність, функції, риси та юридичні властивості конституції. Охорона конституції.
4. Історія конституційного розвитку України.
5. Порядок прийняття, введення в дію Конституції України та внесення до неї змін.
6. Поняття, основні етапи та головні напрямки новітньої конституційної реформи в Україні.

Додаткові питання

1. Способи прийняття конституцій.
2. Охорона конституції.
3. Конституційні акти незалежної Української держави.
4. Порядок введення в дію Конституції України.
5. Порядок внесення змін до Конституції України.
6. Основні етапи новітньої конституційної реформи в Україні.
7. Поняття та головні напрямки новітньої конституційної.
8. За якими критеріями здійснюється класифікація конституцій.
9. Яка конституція є формальна, матеріальна, юридична та фактична.

Тестові завдання

1. Скільки альтернативних законопроектів до зареєстрованого у Верховній Раді України законопроекту про внесення змін до розділу III «Вибори. Референдум» Конституції України може бути включено до порядку денного сесії Верховної Ради ?
 - а) Жодного;

- б) Один;
- в) Два;
- г) Необмежену кількість.

2. Як кваліфікується Конституція України у її Вступній частині (Преамбулі)?

- а) Основний Закон;
- б) Головний Закон;
- в) Суспільний договір;
- г) Статут.

3. Якою мінімальною кількістю голосів приймається законопроект про внесення змін до Конституції України (крім розділів I, III, XIII)?

- а) не менш як половиною від конституційного складу Верховної Ради України;
- б) більшістю від конституційного складу Верховної Ради України;
- в) не менше ніж двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України;
- г) не менше ніж трьома четвертими від конституційного складу Верховної Ради України;

4. У січні 2020 року Верховна Рада України попередньо схвалила проект закону про внесення зміни до розділу IV «Верховна Рада України» Конституції України щодо якого Конституційний Суд України надав позитивний висновок. Не раніше якого місяця 2020 року Верховна Рада України повноважна остаточно прийняти законопроект?

- а) лютого 2020 року;
- б) березня 2020 року;
- в) вересня 2020 року;
- г) грудня 2020 року.

5. До яких розділів Конституції України зміни вносяться за особливою процедурою?

- а) розділ I «Загальні засади», розділ II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» і розділ III «Вибори. Референдум»;

б) розділ I «Загальні засади», розділ III «Вибори. Референдум» і розділ XIII «Внесення змін до Конституції України»;

в) розділ I «Загальні засади», розділ IX «Територіальний устрій України» і розділ XIII «Внесення змін до Конституції України»;

г) розділ I «Загальні засади», розділ XIII «Внесення змін до Конституції України» і розділ XV «Перехідні положення».

Творче завдання на тему:

1. Конституційні акти незалежної України: загальна характеристика.

2. Перша Конституція незалежної Української держави - Конституція УНР від 29 квітня 1918 року.

3. Розробка і прийняття Конституції України 1996 року.

Індивідуальні практичні завдання:

1. Що означають такі поняття: «конституція матеріальна» і «конституція формальна»; «конституція юридична» і «конституція фактична»? Яке співвідношення між цими поняттями? Чи має з'ясування їхньої сутності яке-небудь практичне (чи тільки теоретичне) значення?

2. Політико-правова характеристика сучасного етапу становлення нової конституційної системи України.

3. Охарактеризуйте суб'єктів та процедуру права прийняття конституції. 4. Письмово проаналізуйте Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 року №20-рп/2010. У справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про внесення змін до Конституції України“ від 8 грудня 2004 року № 2222–IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України) 5. Письмова проаналізувати правову позицію КСУ щодо поняття «соціальні цінності» (Рішення КСУ від 29 грудня 1999 року № 11-рп у справі про смертну кару).

Перелік ключових термінів та понять теми:

Поняття конституції, види конституцій, конституціоналізм, етапи розвитку конституціоналізму, розвиток Конституції України, розробка та прийняття Конституції України 1996 року, риси та властивості Конституції України, функції конституції, форма, зміст та структура Конституції України, юридичні властивості Конституції України, охорона Конституції України.

Методичні вказівки:

Для підготовки до семінарського заняття необхідно мати Конституцію України та знати її основний зміст.

Вміти обґрунтувати місце конституції в системі національного законодавства.

Знати історію конституційного розвитку України.

Опрацювати першу конституцію Української незалежної держави – Конституція УНР від 29 квітня 1918 р.

Студент має знати структуру Конституції України. Вміти характеризувати юридичні властивості Конституції України. Вміти обґрунтовувати значення Конституції України для розвитку української державності.

При вивчення теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на розділи 13, 14 та 15 Конституції України, проблеми конституційної реформи в Україні.

Семінарське заняття 3.

ТЕМА №3. КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЛАД І ЙОГО ЗАКРІПЛЕННЯ В КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

ПЛАН:

1. Поняття конституційного ладу та його співвідношення з суспільним та державним ладом.
2. Закріплення загальних засад конституційного ладу в Конституції України.
3. Народний суверенітет і його співвідношення з національним і державним суверенітетом. Форми здійснення народовладдя.
4. Форма правління, територіального устрою та державно-правового режиму згідно Конституції України.
5. Україна - суверенна і незалежна держава, демократична, правова, соціальна держава.
6. Конституція про основні функції і обов'язки Української держави.
7. Захист конституційного ладу України.

Додаткові питання

1. Засади конституційного ладу як загальний конституційноправовий інститут.
2. Гуманістичні і демократичні засади конституційного ладу України.
3. Конституційне закріплення принципу народного суверенітету та форми здійснення народовладдя.
4. Конституційна регламентація національної правової, економічної та політичної системи, національного розвитку і безпеки.
5. Політичні, економічні і соціальні засади конституційного ладу України.

Тестові завдання

1. Як Конституція України визначає поняття «Український народ»?
а) громадяни України;

б) громадяни України всіх національностей;

в) усі особи, незалежно від національності, які на законних підставах постійно проживають на території України;

г) громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, яким надано притулок у порядку, встановленому законом.

2. Перед ким, згідно з Конституцією України, відповідає держава за свою діяльність?

а) людиною;

б) громадянином;

в) суспільством;

г) Українським народом.

3. Яка форма державного правління закріплена Конституцією України?

а) президентська республіка;

б) парламентська республіка;

в) президентсько-парламентська республіка;

г) парламентсько-президентська республіка.

4. Які форми народовладдя закріплені Конституцією України?

а) пряме та безпосереднє народовладдя;

б) пряме та раціоналізоване народовладдя;

в) представницьке та делеговане народовладдя;

г) безпосереднє та представницьке народовладдя.

5. Згідно з Рішенням Конституційного Суду України від 24.06.1999 № 6-рп/99 у справі про фінансування судів якою є мета функціонування поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову?

а) недопущення привласнення повноти державної влади однією з гілок влади;

б) недопущення конфлікту повноважень між різними гілками державної влади;

в) недопущення владного протистояння між різними гілками державної влади;

г) недопущення правової конфронтації між різними гілками державної влади.

Творче завдання на тему:

1. Гуманістичні і демократичні засади конституційного ладу України.
2. Засади конституційного ладу як загальний конституційно-правовий інститут.
3. Форма держави України.

Індивідуальні практичні завдання:

1. Письмово проаналізуйте «Декларацію про державний суверенітет України» від 16 липня 1990 року та «Акт проголошення незалежності України» від 24 серпня 1991 року. Яке практичне значення щодо прийняття цих актів?
2. Характеристика державно-політичного режиму в Україні.
3. Гуманістичні і демократичні засади конституційного ладу України.
4. Проаналізуйте декларацію прав національностей України.
5. Проаналізуйте рішення Конституційного Суду України (КСУ) про офіційне тлумачення положень ст.10 Конституції України (справа про застосування української мови) від 14.12.1999 р.
6. Письмово проаналізуйте правову позицію Конституційного Суду України щодо розуміння принципу верховенства права (ст. 8 Конституції України). Рішення КСУ від 2 листопада 2004 року № 15-рп про призначення судом більш м'якого покарання.
7. Письмово проаналізуйте правову позицію КСУ щодо поняття «соціальні цінності» (Рішення КСУ від 29 грудня 1999 року № 11-рп у справі про смертну кару).

Перелік ключових термінів та понять теми:

Конституційний лад, державний лад, принципи конституційного ладу, основи конституційного ладу, норми конституційного ладу, основи конституційного ладу як загальний конституційно-правовий інститут, гуманістичні засади конституційного ладу, норми, що закріплюють форму

української держави, якісні риси конституційного ладу, економічні, політичні, правові, соціальні, культурні, мовні, духовні засади конституційного ладу.

Методичні вказівки:

Готуючись до семінару, необхідно привернути увагу до ключових понять, які притаманні вказаній темі та засвоїти їх. Вміти аналізувати поняття конституційного ладу та його співвідношення з державним ладом. Звернути увагу на принципах конституційного ладу України. Вміти визначити норми Конституції України, що закріплюють конституційний лад в Конституції України.

При висвітленні гуманістичних і демократичних засад конституційного ладу України вміти наводити конкретні приклади та механізми їх забезпечення.

Вміти обґрунтовувати особливості республіканської форми правління в Україні. Характеризувати державно-політичний режим в Україні.

Підготовка до семінару передбачає знання конституційних принципів культурної та мовної політики Української держави. Статус української мови як державної мови. Гарантування Конституцією України вільного розвитку, використання і захисту російської, інших мов національних меншин України.

При вивчення теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на розділ 1 Конституції України, теорію суверенітетів, формальні та змістовні ознаки Української держави.

Семінарське заняття 4.

ТЕМА №4. ОСНОВИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА. ГРОМАДЯНСТВО УКРАЇНИ. ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА. ПРАВОВИЙ СТАТУС БІЖЕНЦІВ

ПЛАН:

1. **Поняття та види правових статусів людини і громадянина. Поняття та елементи конституційного правового статусу людини та громадянина.**
2. **Основні принципи правового статусу людини і громадянина та їх конституційне закріплення.**
3. **Громадянство України: поняття, ознаки, принципи.**
4. **Належність, набуття та припинення громадянства України.**
5. **Повноваження органів, організацій і посадових осіб по вирішенню питань громадянства України. Виконання рішень, прийнятих з питань громадянства України.**
6. **Поняття правового статусу іноземців та осіб без громадянства. Правове регулювання перебування іноземців та осіб без громадянства в Україні.**
7. **Відповідальність іноземців та осіб без громадянства за порушення законів України.**
8. **Правовий стан біженців в Україні.**

Додаткові питання

1. **Основи правового статусу людини і громадянина як загальний конституційно-правовий інститут.**
2. **Види правових статусів людини і громадянина.**
3. **Громадянство України: поняття та ознаки.**
4. **Принципи громадянства України.**
5. **Законодавче регулювання питань громадянства України.**

6. Повноваження органів, організацій і посадових осіб по вирішенню питань громадянства України.

7. Виконання рішень, прийнятих з питань громадянства України.

8. Відповідальність іноземців та осіб без громадянства за порушення законів України.

Тестові завдання

1. Протягом якого часу з моменту набуття громадянства України іноземець повинен припинити перебування у громадянстві іноземної держави?

- а) одного року.
- б) шести місяців.
- в) двох років.
- г) трьох років.

2. Особа без громадянства, перебуваючи на території України, порушила клопотання про надання їй громадянства України. Разом з нею проживають двоє її дітей 10 і 17 років — також особи без громадянства. Як вирішується питання про громадянство її дітей?

- а) Автоматично, після того як їх мати набуває громадянство України;
- б) Дитина 10 років набуває громадянство України за клопотанням матері, після того як її мати набуває громадянство України, а дитина 17 років за її згодою після клопотання матері, яка стала громадянкою України;
- в) Дитина 10 років набуває громадянство України за клопотанням матері та рішенням батька, після того як її мати набуває громадянство України, а дитина 17 років за її клопотанням;
- г) Залишаються особами без громадянства.

3. Що із зазначеного НЕ може бути підставою для набуття громадянства України?

- а) Усиновлення;
- б) Встановлення опіки чи піклування;
- в) Перебування у громадянстві України одного чи обох батьків дитини;

г) наявність нерухомого майна на території України та безперервне проживання на законних підставах на території України протягом останніх п'яти років.

4. Якого права НЕ мають іноземці, які на законних підставах перебувають на території України?

- а) На свободу пересування;
- б) На вільний вибір місця проживання;
- в) Вільно залишати територію України;
- г) Брати участь в управлінні державними справами.

5. З якої дати особа набуває громадянство України внаслідок прийняття до громадянства?

- а) Дата подання заяви про прийняття до громадянства;
- б) Дата, коли сплив п'ятирічний термін постійного проживання в Україні;
- в) Дата видання відповідного Указу Президента України;
- г) Дата видачі паспорта громадянина України.

Творче завдання на тему:

1. Основи правового статусу людини і громадянина як загальний конституційно-правовий інститут.
2. Особливості правового статусу окремих категорій іноземців.
3. Депортація та екстрадиція іноземців.

Індивідуальні практичні завдання:

1. Розкрийте зміст Компетенції та ролі Президента України та комісії при президентові України з питань громадянства у вирішенні питань громадянства.
2. Розкрийте зміст компетенції та роль МВС України у вирішенні питань громадянства.
3. Проаналізуйте положення законодавства щодо визначення сфери компетенції та ролі МВС України у вирішенні питань громадянства

Перелік ключових термінів та понять теми:

Поняття правового статусу людини і громадянина, основи правового статусу людини і громадянина, принципи правового статусу людини і громадянина, правосуб'єктність, громадянство, поняття громадянства, підстави набуття громадянства, підстави припинення громадянства, органи, що вирішують питання громадянства, оскарження рішень з питань громадянства, відповідальність за порушення законодавства про громадянство, правовий статус іноземців і осіб без громадянства, правовий статус біженців.

Методичні вказівки:

Підготовка до семінару передбачає опанування розділу 2 Конституції України. Самостійно необхідно опрацювати Закон України «Про громадянство», знати підстави набуття, втрати громадянства.

Знання правового статусу людини і громадянина як інституту конституційного права передбачає характеристику його складових елементів. Підготовка до семінару передбачає знання норм міжнародного права з прав людини. Головним чином Загальної декларації з прав людини. Знати співвідношення міжнародно-правового і національного регулювання прав і свобод людини та забезпечення міжнародних стандартів прав і свобод людини в Україні.

Правовий статус іноземців та осіб без громадянства в Україні передбачає опрацювання закону України «Про правовий статус іноземців» знати поняття “іноземець” та види іноземців. Правова регламентація режиму іноземців в Україні. Права, свободи і обов'язки іноземців. Депортація іноземців. Екстрадиція іноземців іноземній державі. Конституційно-правовий статус біженців визначається законом України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту».

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на загальну теорію прав людини, міжнародні договори з прав людини, розділ 2 Конституції України.

Семінарське заняття 5.

ТЕМА № 5. КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

ПЛАН:

1. Поняття, природа та риси конституційних прав та свобод людини і громадянина.
2. Класифікація конституційних прав і свобод людини і громадянина.
3. Конституційні гарантії захисту та практичного здійснення прав та свобод людини і громадянина.
4. Конституційні обов'язки людини і громадянина. Класифікація конституційних обов'язків людини і громадянина.

Додаткові питання

1. Особисті права і свободи.
2. Політичні права і свободи.
3. Економічні права і свободи.
4. Соціальні права і свободи.
5. Культурні права і свободи.
6. Українське законодавство про права, свободи, законні інтереси і обов'язки людини і громадянина.
7. Конституційні гарантії здійснення прав і свобод.
8. Конституційні обов'язки і їх здійснення в Україні.

Тестові завдання

1. В інтересах кого або чого судом може встановлюватися обмеження щодо реалізації права громадян збиратися мирно?
 - а) В інтересах держави;
 - б) В інтересах народу;
 - в) В інтересах національної безпеки;
 - г) В інтересах суверенітету.

2. Що включає право на соціальний захист?

- а) Право на забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової непрацездатності;
- б) Право на достатній життєвий рівень;
- в) Право на соціальне житло;
- г) Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

3. Що передбачає рівноправність громадян згідно з Конституцією України?

- а) Усі люди народжуються рівними;
- б) Громадяни мають рівні права і свободи;
- в) Громадяни є рівні перед законом;
- г) Права громадянина є непорушними.

4. Іноземний громадянин П. Пауля, який на законних підставах постійно перебуває на території України, звернувся до суду з позовною заявою про захист його права на свободу думки й слова та відшкодування завданої моральної шкоди.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позовних вимог, тому П. Пауля подав апеляційну скаргу на це рішення. Суд апеляційної інстанції залишив апеляційну скаргу без задоволення, а судові рішення – без змін. Після набрання рішенням законної сили П. Пауля вирішив звернутися до Європейського суду з прав людини. Чи було дотримано умови прийнятності звернення до Європейського суду з прав людини?

- а) Ні, оскільки П. Пауля не зазнав матеріальної шкоди
- б) Ні, оскільки П. Пауля не є громадянином України;
- в) Ні, оскільки П. Пауля не використав усі національні засоби юридичного захисту;
- г) Ні, оскільки П. Пауля не є громадянином України і не використав усі національні засоби юридичного захисту.

5. Чи встановлено обмеження щодо звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України?

- а) Ні, це право гарантується без жодних обмежень;

- б) Так, це право гарантується лише громадянам України;
- в) Так, це право гарантується лише щодо основоположних прав і свобод;
- г) Так, це право може обмежене в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Творче завдання на тему:

1. Особисті та політичні права і свободи.
2. Економічні, соціальні та культурні права і свободи
3. Українське законодавство про права, свободи, законні інтереси і обов'язки людини і громадянина.
4. Принцип свободи людини. Основні положення вчення про свободу.
5. Міжнародний захист прав і свобод.
6. Проблема обмеження прав людини.

Індивідуальні практичні завдання (письмово проаналізувати):

1. Рішення КСУ від 4 березня 2004 року № 5-рп у справі про доступність і безоплатність освіти.
2. Рішення КСУ від 19 квітня 2001 року № 4-рп у справі щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання.
3. Рішення КСУ від 12 червня 2007 року № 2-рп у справі про утворення політичних партій в Україні.
4. Рішення КСУ від 14 листопада 2001 року № 15-рп у справі щодо прописки.
5. Проаналізуйте практику Європейського Суду з прав людини щодо його завдань у забезпеченні прав і свобод людини і громадянина.

Перелік ключових термінів та понять теми:

Права та свободи людини і громадянина. Класифікація прав та свобод людини і громадянина. Гарантії захисту та практичного здійснення прав та свобод людини і громадянина. Обов'язки людини і громадянина., покоління прав людини, економічні, політичні, соціальні, культурні права і свободи.

Методичні вказівки:

Конституційні права, свободи людини і громадянина. Права і свободи людини і громадянина, їх співвідношення. Класифікація конституційних прав і свобод. Права людини і права громадянина. Покоління прав людини. Соціально-економічні і соціально-культурні права. Особисті права і свободи. Політичні права і свобод.

Конституційні обов'язки громадян України щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів. Обов'язок не заподіювати шкоди природі, культурній спадщині, відшкодування завданих збитків. Обов'язок сплачувати податки і збори в порядку й розмірах, встановлених законом. Обов'язок неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права й свободи, честь і гідність інших людей.

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на загальну теорію прав людини, міжнародні договори з прав людини, розділ 2 Конституції України.

Семінарське заняття 6.

ТЕМА № 6. НАРОДНЕ ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ

ПЛАН:

1. **Поняття та види виборів, їх соціальні функції.**
2. **Виборче право і виборча система. Особливість виборчої системи України.**
3. **Конституційні принципи виборчого права України.**
4. **Виборчий процес в Україні: поняття та стадії, законодавче регулювання стадій виборчого процесу.**
5. **Поняття та види референдумів, їх соціальні функції.**
6. **Предмет референдуму. Призначення та проведення референдумів.**
7. **Відповідальність за порушення виборчих прав громадян.**

Додаткові питання

1. Мажоритарна виборча система.
2. Пропорційна виборча система.
3. Змішана виборча система.
4. Особливість виборчої системи України.
5. Види референдумів.
6. Предмет референдуму.
7. Призначення та проведення референдумів.

Тестові завдання

1. За якою виборчою системою можуть проводитися заміщення виборної посадової особи місцевого самоврядування?
 - а) Лише за мажоритарною системою відносної більшості
 - б) За будь-якою мажоритарною системою
 - в) За мажоритарною або змішаною системами
 - г) За будь-якою виборчою системою

2. Чи може застосовуватися мовний ценз у виборчому праві демократичної держави?

- а) Так, щодо певного виду виборчого права
- б) Так, в окремих випадках щодо будь-якого виду виборчого права
- в) Ні, у жодному разі
- г) Ні, лише в недемократичних державах

3. Який ценз може застосовуватися у виборчому праві демократичної держави?

- а) Віковий;
- б) Майновий;
- в) Осілості;
- г) Професійний.

4. Який з принципів виборчого права НЕ належить до загальновизнаних?

- а) Участь виборців у виборах є добровільною;
- б) Голосування виборців на виборах є таємним;
- в) Кожен виборець має один голос на відповідних виборах;
- г) Виборцям забезпечуються умови для вільного виявлення при голосуванні.

5. У місті проживає 155825 осіб, із них 142325 є громадянами України. До списків виборців внесено 89427 громадян. На виборах міського голови кандидат А одержав 9001 голос, кандидат Б – 5000, кандидат В – 3000, кандидат Г – 1000, а 27 бюлетенів було визнано недійсними. Який має бути результат вказаного голосування.

а) Голосування має бути визнано таким, що не відбулося, оскільки явка становила менш ніж половину внесених до списків виборців.

б) Кандидата А обрано міським головою, оскільки у місті менш ніж 90 тисяч виборців, тому застосовується система відносної більшості.

в) Кандидати А і Б є учасниками повторного голосування, оскільки у місті більш ніж 90 тисяч громадян і жоден кандидат не отримав абсолютної більшості голосів.

г) Кандидата А обрано міським головою, оскільки, попри те, що у місті понад 90 тисяч громадян, кількість голосів за кандидата А є більшою ніж сума голосів за інших кандидатів.

Творче завдання на тему:

1. Організація і проведення всеукраїнського референдуму. Правові наслідки всеукраїнського референдуму.
2. Принцип вільних виборів та можливість його обмеження.
3. Виборчий процес в Україні та його стадії.
4. Стадії виборчого процесу по виборах народних депутатів України.
5. Стадії виборчого процесу по виборах Президента України.
6. Стадії виборчого процесу по виборах сільських, селищних та міських голів й старост.
7. Законодавче закріплення виборчого процесу в Україні.
8. Поняття та соціальна функція референдуму в Україні.

Індивідуальні практичні завдання:

1. Обґрунтуйте у чому полягає відмінність між поняттями «об'єктивне виборче право» та «суб'єктивне виборче право»?
2. Проаналізуйте Рішення КСУ від 5 жовтня 2005 року № 6-рп у справі про здійснення влади народом.
3. Обґрунтуйте правові наслідки абсентеїзму.
4. Опрацюйте кримінальний та адміністративний кодекс України у частині відповідальності за порушення виборчого законодавства.
5. Письмово проаналізуйте Рішення КСУ від 5 жовтня 2005 року № 6- рп у справі про здійснення влади народом.

Перелік ключових термінів та понять теми:

Вибори. Соціальні функції виборів. Види виборів. Виборче право. Виборча система. Принципи виборчого права України. Виборчий процес. Референдум.

Види референдумів. Предмет референдуму. Призначення та проведення референдумів. Абсентеїзм.

Методичні вказівки:

Підготовка до семінарського заняття передбачає оволодіння теоретичного матеріалу, що викладався під час лекції та засвоювався під час опрацювання матеріалів підручника. Підготовка передбачає засвоєння поняття виборів та їх соціальна функція. Види виборів. Виборче право і виборча система. Особливість виборчої системи України.

Користуючись Конституцією, вміти характеризувати принципи виборчого права і їх закріплення в Конституції України.

Знати правову регламентацію стадій виборчого процесу.

Вміти обґрунтовувати поняття і соціальну функцію референдумів. Студент має звернути увагу на підставах проведення референдуму, питаннях які не можуть бути винесені на референдум (визначаються нормами Конституції України).

Питання відповідальність за порушення виборчих прав громадян необхідно розглядати користуючись адміністративним та кримінальним Кодексом України.

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на розділ 3 Конституції України, останні події пов'язані із проведенням виборів та референдумів в Україні. Важливо обдумати та виказати своє відношення до них, шляхи удосконалення цих політико-правових явищ.

Семінарське заняття 7.

ТЕМА № 7. КОНСТИТУЦІЙНА СИСТЕМА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

ПЛАН:

1. Державний механізм та державний апарат України.
2. Поняття та ознаки органу державної влади.
3. Конституційна система органів державної влади України.
4. Принципи організації і діяльності державних органів України та їх закріплення в Конституції України.

Додаткові питання

1. Конституційно-правове регулювання питань організації і діяльності органів державної влади.
2. Державний механізм України.
3. Конституційна система органів державної влади України.

Творче завдання на тему:

1. Контрольно-наглядові та правоохоронні органи України.
2. Взаємодія органів державної влади України.
3. Принципи організації та діяльності органів державної влади України.
4. Ознаки органів державної влади.

Індивідуальні практичні завдання:

1. Обґрунтуйте у чому полягає відмінність між поняттями «орган державної влади» та «державний орган»?
2. Обґрунтуйте порядок функціонування державного апарату.
3. Визначте види органів державної влади.
4. Проаналізуйте принцип розподілу влад та систему стримувань та противаг.

Перелік ключових термінів та понять теми:

Державний механізм України. Державний апарат України. Поняття та ознаки органу державної влади. Конституційна система органів державної влади України. Принципи організації і діяльності державних органів України та їх закріплення в Конституції України.

Методичні вказівки:

Підготовка до семінарського заняття передбачає опанування теоретичного матеріалу та норм Закону України «Про державну службу».

Підготовка до семінару передбачає вміння студента визначати місце та роль органів державної влади в механізмі держави.

Студент має знати поняття , характеристику основних ознак та види органів державної влади, а також принципи їх організації та діяльності.

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на розділи 4, 5, 6, 7, 8, 12 Конституції України.

Семінарське заняття 8.

ТЕМА № 8. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

ПЛАН:

1. Верховна Рада України — парламент України. Поняття та ознаки парламенту. Види парламентів.
2. Чисельний склад та структура Верховної Ради України. Строки повноважень ВРУ. Дострокове припинення повноважень ВРУ.
3. Компетенція та акти Верховної Ради України.
4. Статус народного депутата України.
5. Сесія Верховної Ради України. Розгляд питань на пленарних засіданнях Верховної Ради України.
6. Комітети і комісії Верховної Ради України: склад, порядок формування, функції та повноваження.
7. Посадові особи Верховної Ради України.
8. Поняття та стадії законодавчого процесу. Особливості проходження конституційних законів.
9. Депутатські фракції, коаліція депутатських фракцій, Погоджувальна рада депутатських фракцій у Верховній Раді України.
10. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини: функції та повноваження.

Додаткові питання

1. Органи та посадові особи Верховної Ради України
2. Строки повноважень Верховної Ради України. Дострокове припинення повноважень Верховної Ради.
3. Акти Верховної Ради.
4. Статус народного депутата України.
5. Комітети і комісії Верховної Ради: склад, порядок формування, функції та повноваження.

6. Поняття та стадії законодавчого процесу. Особливості проходження конституційних законів.

7. Прийняття законопроекту. Введення в дію законів та інших актів Верховної Ради.

8. Спеціальні парламентські процедури.

9. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини

10. Рахункова палата України

Тестові завдання

1. Яке рішення НЕ може прийняти Верховна Рада України за наслідками розгляду законопроекту в першому читанні?

а) прийняття законопроекту за основу з дорученням головному комітету підготувати його до другого читання;

б) прийняття законопроекту в першому читанні та в цілому;

в) відхилення законопроекту;

г) повернення законопроекту суб'єкту права законодавчої ініціативи на доопрацювання або направлення його до головного комітету для підготовки на повторне перше читання.

2. Який орган здійснює організаційне, правове, інформаційне, експертноаналітичне та інше забезпечення діяльності Верховної Ради?

а) Секретаріат Верховної Ради України;

б) Комітети Верховної Ради України;

в) Апарат Верховної Ради;

г) Відомство Верховної Ради України.

3. Скільки народних депутатів входять до складу Тимчасової президії першої сесії Верховної Ради України?

а) 3.

б) 6.

в) 9.

г) 12.

4. У який строк після виявлення порушення прав і свобод людини і громадянина можуть подаватися в письмовій формі звернення Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини?

- а) протягом 90 днів;
- б) протягом шести місяців;
- в) протягом року;
- г) протягом трьох років.

5. Що означає депутатський індемнітет?

- а) Заборона будь-кого обмежувати повноваження народного депутата;
- б) Неможливість притягнення депутата до кримінальної відповідальності;
- в) Неможливість притягнення до юридичної відповідальності депутата за виступи, голосування чи висловлювання у парламенті, за винятком образи чи клепу;
- г) Створення умов для підвищення професійного рівня.

Творче завдання на тему:

1. Прийняття законопроекту.
2. Введення в дію законів та інших актів Верховної Ради України.
3. Депутатський імунітет та індемнітет.
4. Права та обов'язки народних депутатів на пленарних засіданнях ВР України.
5. Права і обов'язки народних депутатів в комітетах та комісіях ВР України.
6. Права і обов'язки народних депутатів у взаємодії з виборцями.
7. Гарантії діяльності народних депутатів України.
8. Права та обов'язки народних депутатів на пленарних засіданнях ВР України.
9. Права і обов'язки народних депутатів в комітетах та комісіях ВР України.
10. Права і обов'язки народних депутатів в депутатських фракціях ВР України.

Індивідуальні практичні завдання:

1. Обґрунтуйте співвідношення понять “державний апарат”, “механізм держави”, “орган державної влади” та “орган публічної влади”.

2. У чому полягає сутність системи стримувань та противаг державної влади?

3. Проаналізуйте рішення КСУ у справі про офіційне тлумачення ч.3 ст.21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміна “законодавство”) від 7.07.1998 р.

4. Письмово проаналізуйте . Рішення КСУ від 17 жовтня 2002 року №17-рп у справі повноважності Верховної Ради.

5. Письмово проаналізуйте Рішення КСУ від 1 квітня 2008 року №4-рп у справі про Регламент Верховної Ради.

6. Проаналізуйте рішення КСУ у справі про офіційне тлумачення ч.3 ст.21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміна “законодавство”) від 7.07.1998 р.

Перелік ключових термінів та понять теми:

Парламент. Поняття та ознаки парламенту. Види парламентів. Чисельний склад Верховної Ради України. Структура Верховної Ради України. Строки повноважень Верховної Ради України. Дostroкове припинення повноважень Верховної Ради України. Компетенція та акти Верховної Ради України. Статус народного депутата України. Сесія Верховної Ради України. Комітети і комісії Верховної Ради України: склад, порядок формування, функції та повноваження. Посадові особи Верховної Ради України. Депутатські фракції у Верховній Раді України. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Методичні вказівки:

Підготовка до семінарського заняття передбачає опанування теоретичного матеріалу та норм Закону України «Про Регламент Верховної Ради України».

Підготовка до семінару передбачає вміння студента визначати місце та роль Верховної Ради України в механізмі державної влади.

Поняття статусу народного депутата України визначається Законом України «Про правовий статус народного депутата», а тому необхідне опрацювання його основних положень.

Студент має знати характеристику основних функцій Верховної Ради України, а також стадії законодавчого процесу.

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на розділ 4 Конституції України, законодавчі акти, що регламентують діяльність Верховної Ради України, парламенти інших країн світу у порівняльно-правовому аспекті.

Семінарське заняття 9.

ТЕМА № 9. ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ

ПЛАН:

1. Місце і роль Президента України в механізмі державної влади.
2. Компетенція Президента України.
3. Строк повноважень Президента України. Конституція України про підстави і порядок дострокового припинення повноважень Президента України.
4. Апарат та акти Президента України.
5. Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим.

Додаткові питання

1. Порядок обрання Президента України.
2. Компетенція Президента України.
3. Адміністрація Президента України.
4. Акти Президента України.
5. Конституційно-правові основи взаємовідносин Президента України з Верховною Радою.

Тестові завдання

1. Через яке повноваження реалізується право законодавчої ініціативи Президента?
 - а) Звернення до Конституційного Суду з питанням про відповідність певного закону України Конституції України;
 - б) Процедуру промульгації законів України;
 - в) Внесення законопроектів на розгляд Верховної Ради України;
 - г) Накладення вето щодо прийнятого Верховною Радою України закону України.
2. Яку особу Президент України призначає на посаду та звільняє з посади за згодою Верховної Ради України?

- а) Генерального прокурора;
- б) Прем'єр-міністра України;
- в) Голову Антимонопольного комітету України;
- г) Голову Державного комітету телебачення і радіомовлення України.

3. Якою кількістю голосів Верховна Рада України приймає рішення про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту?

- а) не менш як половиною від конституційного складу Верховної Ради України;
- б) більшістю від конституційного складу Верховної Ради України;
- в) не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України;
- г) не менш як трьома четвертими від конституційного складу Верховної Ради України.

4. Які повноваження здійснює Рада національної безпеки і оборони України щодо органів державної влади?

- а) Визначає діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони;
- б) Забезпечує діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони;
- в) Координує діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони;
- г) Організовує діяльність органів державної влади у сфері національної безпеки і оборони.

5. Які акти оформляються розпорядженнями Президента України?

- а) Зупинення дії акта Кабінету Міністрів України;
- б) Проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою;
- в) Прийняття до громадянства України;
- г) Призначення представників від України для участі в роботі міжнародних форумів.

Творче завдання на тему:

1. Порядок обрання Президента України.
2. Конституційно-правові основи взаємовідносин Президента України з Верховною Радою України.
3. Діяльність Президента України у Раді національної безпеки і оборони України.
4. Роль Президента України в системі органів державної влади.
5. Функції та повноваження Президента України.
6. Повноваження Президента України як глави держави.
7. Повноваження Президента України щодо взаємодії з Верховною Радою України.
8. Повноваження Президента України щодо взаємодії з Кабінетом Міністрів України, центральними та місцевими органами виконавчої влади.
9. Повноваження Президента України щодо взаємодії з органами судової влади та прокуратурою.
10. Повноваження Президента України щодо взаємодії з органами і посадовими особами місцевого самоврядування.
11. Повноваження Президента України щодо взаємодії з об'єднаннями громадян України.

Індивідуальні практичні завдання:

1. Письмово проаналізуйте Рішення КСУ від 10 грудня 2003 року № 19-рп у справі щодо недоторканності та імпідменту.
2. Проаналізуйте взаємовідносини Президента України з законодавчою, виконавчою та судовою гілками влади.
3. Обґрунтуйте підстави дострокового припинення повноважень Президента України?
4. У чому полягає сутність процедури контрасигнації?

5. Письмово проаналізуйте Рішення КСУ від 10 грудня 2003 року № 19-рп у справі щодо недоторканності та імпічменту.

Перелік ключових термінів та понять теми:

Місце і роль Президента України в механізмі державної влади. Компетенція Президента України. Строк повноважень Президента України. Апарат Президента України. Акти Президента України. Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим. Контрасигнація, промульгація, інавгурація.

Методичні вказівки:

Підготовка до семінарського заняття передбачає вивчення теоретичних положень лекційного матеріалу та матеріалів підручника. Ознайомлення з Указом президента України «Про Положення про Адміністрацію Президента України»

Студент має знати положення Конституції України, що закріплюють інститут президентства в Україні.

Підготовка до семінару передбачає опанування знань, що визначають місце та роль Президента України в механізмі державної влади.

Студент має знати основні функції Президента України. Порядок обрання Президента України. Законодавство про вибори Президента України. Конституційні підстави та порядок дострокового припинення повноважень Президента України. Відставка Президента України. Неможливість виконання Президентом України своїх обов'язків за станом здоров'я. Усунення Президента України з поста в порядку імпічменту Верховною Радою України. Виконання обов'язків Президента України у разі дострокового припинення повноважень Президента України.

Вміти характеризувати акти Президента України.

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на розділ 5 Конституції України, законодавство, яке регламентує правовий статус Президента України. Важливо зрозуміти досвід виборів Президента України у 2004 році, а також зміст конституційної реформи в частині, що стосується Президента України.

Семінарське заняття 10.

ТЕМА № 10. КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ, ІНШІ ОРГАНИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

ПЛАН:

1. Поняття, ознаки та система виконавчої влади в Україні.
2. Конституційний статус Кабінету Міністрів України.
3. Склад та порядок формування Кабінету Міністрів України.
4. Компетенція Кабінету Міністрів України.
5. Акти Кабінету Міністрів України.
6. Припинення повноважень Кабінету Міністрів України.
7. Апарат Кабінету Міністрів України.
8. Центральні органи виконавчої влади.
9. Місцеві органи виконавчої влади: система, порядок формування, повноваження.

Додаткові питання

1. Прем'єр - міністр України.
2. Акти Кабінету Міністрів України.
3. Секретаріат Кабінету Міністрів України.
4. Статус міністерства України.

Тестові завдання

1. Хто та в якому порядку призначає на посаду голів місцевих державних адміністрацій?
 - а) Президент України за поданням Кабінету Міністрів України.
 - б) Верховна Рада України за поданням Кабінету Міністрів України.
 - в) Президент України за поданням Прем'єр-Міністра України.
 - г) Кабінет Міністрів України за поданням Прем'єр-Міністра України.
2. На який строк призначаються голови місцевих державних адміністрацій?
 - а) Строк повноважень Президента України.

- б) Строк повноважень Верховної Ради України.
- в) Строк повноважень Кабінету Міністрів України.
- г) Строк повноважень коаліції депутатських фракцій.

3. Хто та в якому порядку призначає на посаду першого заступника та заступника голови обласної державної адміністрації?

а) Голова обласної державної адміністрації за погодженням із Кабінетом Міністрів України.

б) Голова обласної державної адміністрації за погодженням із Президентом України.

в) Кабінет Міністрів України за погодженням із головою обласної державної адміністрації.

г) Президент України за поданням голови обласної державної адміністрації.

4. Що НЕ є наслідком прийняття Верховною Радою України резолюції недовіри Кабінету Міністрів України?

а) Припинення повноважень Прем'єр-міністра України;

б) Відставка Кабінету Міністрів України;

в) Відставка Міністра оборони України;

г) Відставка Міністра закордонних справ України.

5. Хто може відповідно до закону скасувати рішення голів місцевих державних адміністрацій, що суперечать Конституції та законам України, іншим актам законодавства України?

а) Прем'єр-міністр України;

б) Президент України;

в) Кабінет Міністрів України;

г) Конституційний Суд України.

Творче завдання на тему:

1. Конституційні засади адміністративної реформи в Україні.
2. Конституційний статус Урядів в інших країнах світу.
3. Виконавча влада: світовий досвід та українська модель.

4. Система органів виконавчої влади.
5. Центральні органи виконавчої влади.
6. Місцеві органи виконавчої влади.
7. Конституційні засади взаємодії Кабінету Міністрів України з Верховною Радою України.
8. Конституційні засади взаємодії Кабінету Міністрів України з Президентом України
9. Конституційні засади взаємодії Кабінету Міністрів України з судовими органами.
10. Конституційні засади взаємодії Кабінету Міністрів України з прокуратурою України.
11. Конституційні засади взаємодії Кабінету Міністрів України з органами місцевого самоврядування.

Індивідуальні практичні завдання:

1. Письмово проаналізуйте Рішення КСУ від 17 жовтня 2002 року №16- рп у справі про суміщення службової діяльності керівників органів виконавчої влади.
2. Письмово проаналізуйте Регламент Кабінету Міністрів України (Постанова КМУ від 18 липня 2007 року №950 (із змінами).
3. Письмово проаналізуйте положення Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 року N 3166-VI (ОВУ №27, 2011(18.04.11).
4. Письмово проаналізуйте Закон України «Про столицю – місто-герой Київ» щодо повноважень Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій (Регламент).
5. Взаємовідносини органів місцевого самоврядування з місцевими державними адміністраціями
6. Письмово проаналізуйте Регламент Кабінету Міністрів України (Постанова КМУ від 18 липня 2007 року №950 (із змінами).

7. Конституційні засади взаємодії Кабінету Міністрів України з місцевими державними адміністраціями.

Перелік ключових термінів та понять теми:

Поняття, ознаки та система виконавчої влади в Україні. Конституційний статус Кабінету Міністрів України. Прем'єр - міністр України. Компетенція Кабінету Міністрів України. Акти Кабінету Міністрів України. Припинення повноважень Кабінету Міністрів України. Апарат Кабінету Міністрів України. Центральні органи виконавчої влади. Місцеві органи виконавчої влади: система, порядок формування, повноваження.

Методичні вказівки:

Підготовка до семінарського передбачає вивчення теоретичних положень лекційного матеріалу та матеріалів підручника.

Студент має самостійно також опрацювати Закони України: «Про Кабінет Міністрів України», «Про центральні органи виконавчої влади», «Про місцеві державні адміністрації»

Студент має знати: поняття та зміст виконавчої влади. Місце та роль Кабінету Міністрів України у механізмі державної влади. Поняття уряду держави та його функції.

Знати порядок утворення та повноваження Міністерства та інших центральних органів виконавчої влади: система, порядок формування.

Знати правовий статус виконавчої влади в Автономній Республіці Крим.

Конституційні засади взаємовідносин місцевих державних адміністрацій з органами місцевого самоврядування. Правові засади взаємовідносин місцевих державних адміністрацій з підрозділами органів внутрішніх справ на місцях.

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на розділ 6 Конституції України, законодавство, яке регламентує правовий статус органів виконавчої влади, а також зміст адміністративної реформи, як складової конституційної реформи в Україні.

Семінарське заняття 11.

ТЕМА № 11. КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ. ПРОКУРАТУРА.

ПЛАН:

1. Судова влада. Конституційні принципи та засади правосуддя.
2. Система судових органів України.
3. Місце Конституційного Суду України в механізмі державної влади.
4. Склад, порядок формування та повноваження Конституційного Суду України.
5. Процедура розгляду справ Конституційним Судом України.
6. Суди загальної юрисдикції: система та компетенція.
7. Спеціалізовані суди: система та компетенція.
8. Конституційний статус суддів та судочинство в Україні.
9. Вища рада правосуддя: порядок формування, склад та компетенція.
10. Конституційні основи організації і діяльності прокуратури та адвокатури.

Додаткові питання

1. Функції судової влади.
2. Акти Конституційного Суду України.
3. Конституційний статус суддів в Україні.
4. Вища рада правосуддя: склад та компетенція.
5. Система прокуратури.
6. Адвокатура.

Тестові завдання

1. До якого органу може бути оскаржений Указ Президента України про призначення на посаду судді?
 - а) Верховного Суду;
 - б) Вищої ради правосуддя;

- в) Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;
- г) Комісії з питань доброчесності та етики.

2. З урахуванням пропозицій якого органу мають визначатися згідно з Конституцією України видатки на утримання судів мають у Державному бюджеті України?

- а) Вищої ради правосуддя;
- б) Міністерства юстиції України;
- в) Державної судової адміністрації України;
- г) Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

3. Яка функція НЕ здійснюється прокуратурою України?

- а) Нагляд за додержанням законів органами, що провадять дізнання;
- б) Нагляд за додержанням законів органами, що провадять досудове слідство;
- в) Нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність;
- г) Нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у судових справах.

4. Як називається документ про право на заняття адвокатською діяльністю?

- а) Посвідчення;
- б) Ліцензія;
- в) Свідоцтво;
- г) Сертифікат.

5. Що з наведеного забороняється адвокату?

- а) займати у справі позицію всупереч волі клієнта;
- б) укладати договір про надання правової допомоги на користь клієнта з іншою особою;
- в) відмовлятися від укладення договору про надання правової допомоги;
- г) розривати в односторонньому порядку договір про надання правової допомоги.

Творче завдання на тему:

1. Конституційні засади судово-правової реформи в Україні.
2. Конституційний статус судів загальної юрисдикції.
3. Конституційний статус спеціалізованих судів.
4. Функції прокуратури України.
5. Конституційне закріплення порядку призначення та звільнення Генерального прокурора.
6. Система органів прокуратури.
7. Порядок діяльності військової прокуратури в Україні.
8. Функції та роль адвокатури України.

Індивідуальні практичні завдання:

1. Під час судового розгляду за позовом щодо необґрунтованої відмови Центральної виборчої комісії у реєстрації громадянина України Петренка В.О. кандидатом у народні депутати України, його адвокат під час викладення своєї позиції послався на деякі положення Рішення Конституційного Суду України від 26.02.1998 № 1-рп/98 у справі про вибори народних депутатів України. Утім суддя не прийняв наведенні аргументи, оскільки адвокат використав положення Рішення Конституційного Суду України, котре було ухвалено щодо закону, який втратив чинність. Це у свою чергу, на думку судді, нівелює й юридичну силу Рішення Конституційного Суду України.

Аргументовано визначте, наскільки обґрунтованою є відмова судді у цьому разі.

2. Велика палата Конституційного Суду України за результатами розгляду справи за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 93 Конституції України (щодо законодавчої ініціативи народу) (реєстр. № 1015) вимогам статей 157 і 158 Конституції України, визнала його таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України. Водночас Велика палата

Конституційного Суду України у резолютивній частині Висновку від 13.11.2019 № 5-в/2019 зробила певні застереження щодо законопроекту про внесення змін до статті 93 Конституції України. Представник Верховної Ради України у Конституційному Суду України публічно заявив, що орган конституційної юрисдикції вийшов за межі наданих повноважень. Відповідно, застереження Конституційного Суду України не є для Верховної Ради України обов'язковими.

Аргументовано визначте власне ставлення до позиції Представника Верховної Ради України у Конституційному Суду України.

Перелік ключових термінів та понять теми:

Правосуддя. Судова влада. Система судових органів України. Конституційний Суд України. Процедура розгляду справ Конституційним Судом. Суди загальної юрисдикції. Спеціалізовані суди. Конституційний статус суддів. Вища рада правосуддя. Прокуратура.

Методичні вказівки:

Підготовка до семінарського передбачає вивчення теоретичних положень лекційного матеріалу та матеріалів підручника. Основну увагу необхідну звернути на положення закону України «Про Конституційний Суд України», «Про прокуратуру».

Студент має знати: правовий статус суддів, вимоги до кандидатів на посаду судді України, порядок призначення суддів, гарантії незалежності суддів.

Знати функції та повноваження Конституційного Суду України. Порядок діяльності Конституційного Суду і процедури розгляду ним справ.

Семінарське заняття 12.

ТЕМА № 12. ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ

ПЛАН:

1. **Поняття та конституційні засади територіального устрою України.**
2. **Система адміністративно-територіально устрою України.**
3. **Конституційно-правовий статус Автономної Республіки Крим.**
4. **Конституційно-правовий статус Верховної Ради Автономної Республіки Крим.**
5. **Рада міністрів Автономної Республіки Крим.**
6. **Гарантії та забезпечення статусу і повноважень Автономної Республіки Крим.**

Додаткові питання

1. Територіальна автономія.
2. Конституційний лад і його закріплення в Конституції Автономної Республіки Крим.
3. Конституційно-правовий статус громадянина України в Автономній Республіці Крим.
4. Етнонаціональний розвиток та екологічна безпека республіки.
5. Правосуддя та органи прокуратури в Автономній Республіці Крим.
6. Здійснення місцевого самоврядування в Автономній Республіці Крим.

Тестові завдання

1. Якою за видом автономією є Автономна Республіка Крим?
 - а) Політичною;
 - б) Культурною;
 - в) Територіальною;
 - г) Національно-територіальною.
2. Щодо яких об'єктів, розташованих на території відповідного населеного пункту, виконавчі органи сільських, селищних, міських рад не мають

повноважень з підготовки і внесення на розгляд ради питань про найменування (перейменування)?

- а) вулиць;
- б) парків;
- в) мостів;
- г) річок.

3. До повноважень якого органу влади належить вирішення питання про віднесення населеного пункту до категорії міста?

- а) обласної ради.
- б) обласної державної адміністрації.
- в) Кабінету Міністрів України.
- г) Верховної Ради України.

4. Хто належать до національних меншин?

а) особи, які є громадянами іншої держави або особами без громадянства, але мають українське етнічне походження або є походженням з України;

б) групи громадян України, які не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою;

в) громадяни України всіх національностей;

г) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою.

5. Як Закон України від 04.11.1991 № 1777-ХІІ «Про державний кордон України» (зі змінами) визначає поняття «державний кордон України»?

а) лінія і вертикальна поверхня, що проходить по цій лінії, які визначають межі території України – суші, вод, надр, повітряного простору.

б) лінія і вертикальна поверхня, що проходить по цій лінії, яка визначається законодавством України.

в) лінія і вертикальна поверхня, що проходить по цій лінії.

г) політична й економічна межа, лімітована державним ладом, національною відособленістю, митним контролем, правилами зовнішньої торгівлі та іншими

критеріями.

Творче завдання на тему:

1. Поняття та види автономії.
2. Адміністративно-територіальні одиниці.
3. Що розуміється під поняттям унітарна держава.
4. Що таке автономія і які є її види?
5. Назвіть особливості конституційно-правового статусу Автономної Республіки Крим як тимчасово окупованої території.
6. Розкрийте поняття та склад державної території.
7. Охарактеризуйте сучасний адміністративно-територіальний устрій України та перспективи його зміни.

Індивідуальні практичні завдання:

1. Письмово проаналізуйте рішення КСУ щодо офіційного тлумачення термінів “район” та “район у місті” від 13 липня 2001 року №11-рп у справі про адміністративно-територіальний устрій.
2. Письмово проаналізуйте Рішення КСУ від 16 січня 2003 року №1-рп у справі про Конституцію АРК.

Перелік ключових термінів та понять теми:

Територіальний устрій України. Автономія. Село, селище, місто. Район, область. Децентралізація. Унітаризм, адміністративна автономія, територіальна автономія.

Методичні вказівки:

Підготовка до семінарського передбачає вивчення теоретичних положень лекційного матеріалу та матеріалів підручника.

Підготовка до семінару передбачає базові знання з курсу теорії держави і права. Студент має знати поняття територіального устрою держави. Звернути увагу на особливостях автономії: поняття та видах.

Користуючись Конституцією України та Конституцією АРК знати конституційно-правовий статус Автономної Республіки Крим. Звернути увагу на положення Закону України «Про Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим».

Розрізняти адміністративно-територіальні одиниці.

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на розділи 9 та 10 Конституції України.

Вимоги до оформлення творчого завдання (ІНДЗ):

Технічні: Аркуш формату А4, надрукованих через 1,5 інтервалу, шрифт Times New Roman 14. Поля сторінок: верхнє – 20 мм, нижнє – 25 мм, праве – 10 мм, лівє – 30 мм. Рівняння тексту – по ширині сторінки, без переносів.

Структурні: *Титульний аркуш* (назва теми, ідентифікація студента та викладача, внизу – актуальний рік) – *Вступ* (обґрунтовується актуальність теми, її особливості – *Розділи* (у кількості 2-3, виклад основного тексту). *Висновки* (узагальнені, ідеї, думки, оцінки, пропозиції науковців) – *Список використаних джерел і літератури* (назви використаних матеріалів, оформлених згідно бібліографічних вимог).

Посилання: **Обов'язкова наявність в тексті посилань** (2-3 на одну сторінку основного тексту, у вступі та висновках посилання недоречні), поданих через автоматичну систему «Посилання – вставити виноску» (під стрічкою подається бібліографічний опис використаної праці з обов'язковим вказуванням конкретної сторінки, звідки взятий фактичний матеріал) або у квадратних дужках безпосередньо в тексті (наприклад – [9, с. 78], де перша цифра – номер праці у списку використаних джерел і літератури, а друга – конкретна сторінка праці, звідки взятий фактичний матеріал).

Завдання самостійної роботи полягає у підготовці студентами творчих проєктів. Оцінювання навчальних досягнень студентів за його виконання передбачає ваговий бал у **10 балів**. **Критерії оцінювання творчого завдання:**

1-2 бали – технічні моменти: кількість сторінок, правильність оформлення роботи згідно стандартних вимог (в т.ч. списку джерел та літератури), граматичні та стилістичні помилки.

1-3 бали – оцінка кола використаних джерел та літератури, наявності реальних посилань на них у тексті.

1-2 бали – оцінка якості вступу та висновків: чи мають авторський характер, їх повнота, глибина, чи відображають вони досліджувану тему.

1-3 бали – оцінка основного змісту на логічність, зв'язність сюжетів, рівень того, чи текст зліплений з різних «шматків», чи наявна авторська схема (авторські

речення-зв'язки для переходу від одного сюжету до другого), авторські роздуми, аналіз.

Мінімальна оцінка зарахування даного виду навчальної роботи – **6 балів**.

Вимоги до технічного оформлення ІНДЗ: Обсяг –10-15 друкованих сторінок аркушу формату А4 (14 шрифт, 1,5 інтервал, 30 рядків на сторінці. Виконання має супроводжуватися посиланнями на використані джерела та літературу (в квадратних дужках). Список використаних джерел, літератури або інтернет-сайтів має становити не менше 5 найменувань.

Крім того, творче завдання може бути виконане у формі доповіді, ессе чи презентації.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. ІВАНА ОГІЄНКА
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА АРХЕОЛОГІЇ, СПЕЦІАЛЬНИХ ІСТОРИЧНИХ І ПРАВОНАВЧИХ
ДИСЦИПЛІН

ІНДЗ
з дисципліни
КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

НА ТЕМУ: _____

Виконав (ла): студент(ка) ____ курсу
спеціальності _____

П.І.П.

Викладач: Семенюк-Прибатень А.В.

Кількість балів: _____

Кам'янець-Подільський, 2023

Шкала оцінювання якості засвоєння навчального матеріалу

Згідно із «Тимчасовим положенням про рейтингову систему оцінювання навчальних досягнень студентів Кам'янець-Подільського державного університету» оцінювання навчальних досягнень студентів здійснюється за 100-бальною шкалою. Для виставлення оцінок у відомість обліку успішності та в індивідуальний навчальний план студента рейтингова оцінка переводиться в оцінку за шкалою ECTS та оцінку за національною шкалою відповідно до таблиці:

Рейтингова оцінка з навчальної дисципліни	Оцінка за шкалою ECTS	Рекомендовані системою ECTS статистичні значення (у %)	Екзаменаційна оцінка за національною шкалою	Національна залікова оцінка
90-100 і більше	A(відмінно)	10	відмінно	зараховано
82-89	B (дуже добре)	25	добре	
75-81	C (добре)	30	задовільно	
67-74	D (задовільно)	25		
60-66	E (достатньо)	10		
35-59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)		незадовільно	не зараховано
34 і менше	F (незадовільно з обов'язковим проведенням додаткової роботи щодо вивчення навчального матеріалу кредитного модуля)			

Із загальної кількості у 100 балів вагові (максимально можливі) бали оцінки досягнень студентів у визначених даною навчальною програмою видах навчальної діяльності розподіляються за такою схемою:

Поточний і модульний контроль (100 балів) Змістовий модуль 1 (100балів)				Сума
Поточний контроль (семінари)	МКР	ІНДЗ	Іспит	
26 балів	24 балів	10 балів	40 балів	100 балів

Разом з тим, з урахуванням того, що навчальні досягнення учнів загальноосвітніх навчальних закладів оцінюється за 12-бальною шкалою та з метою полегшення адаптації випускників цих закладів до умов навчання у ВНЗ **максимальний бал оцінки під час поточного контролю студентів на семінарах становить 12 балів.** Орієнтовні критерії оцінювання знань, умінь, навичок і фахових компетенцій студентів на навчальних заняттях наведено в таблиці:

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий (понятійний)	1	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними: відповідає на запитання, які потребують відповіді «так» чи «ні».
	2	Студент мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу знайти способи дій, розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні «так» чи «ні»; може самостійно знайти в підручнику відповідь.
	3	Студент намагається аналізувати програмовий матеріал на основі елементарних знань і навичок; які робить спроби виконання вправ, дій репродуктивного характеру; за допомогою викладача робить прості розрахунки за готовим алгоритмом.
Середній (репродуктивний)	4	Студент володіє початковими знаннями, знає близько половини

		навчального матеріалу, здатний відтворити його, провести за зразком розрахунки; слабо орієнтується у поняттях, визначеннях; самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі.
	5	Студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє сутність навчальної дисципліни, може дати визначення понять, категорій (однак з помилками); вміє працювати з підручником, самостійно опрацювати частину навчального матеріалу; робить прості розрахунки за алгоритмом, але висновки не логічні, не послідовні.
	6	Студент розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхнево аналізувати події, ситуації, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою; самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання під час розв'язування розрахункових завдань за алгоритмом, користуватися додатковими джерелами.
Достатній (алгоритмічно-дієвий)	7	Студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, оперує базовими теоріями і фактами, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє наводити приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; за допомогою викладача може скласти план реферату, виконати його і правильно оформити; самостійно користуватися додатковими джерелами; правильно використовувати термінологію; скласти таблиці, схеми.
	8	Знання студента досить повні,

		він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; вміє аналізувати, робити висновки; відповідь повна, логічна, обґрунтована, однак з окремими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і обґрунтувати його положення.
	9	Студент вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує знання у дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; чітко тлумачить поняття, категорії, нормативні документи; формулює закони; може самостійно опрацьовувати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички.
Високий (творчо-професійний)	10	Студент володіє глибокими і міцними знаннями та використовує їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та суперечності різних процесів; робить аргументовані висновки; практично оцінює сучасні тенденції, факти, явища, процеси; самостійно визначає мету власної діяльності розв'язує творчі завдання; може сприймати іншу позицію як альтернативну; знає суміжні дисципліни; використовує знання, аналізуючи різні явища, процеси.
	11	Студент володіє узагальненими знаннями з навчальної дисципліни, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях; вміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних

		<p>аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, круглі столи тощо); спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на студентську наукову конференцію; самостійно вивчити матеріал; визначити програму своєї пізнавальної діяльності; оцінювати різноманітні явища, процеси; займає активну життєву позицію.</p>
	<p>12</p>	<p>Студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності; використовує широкий арсенал засобів для обґрунтування та доведення своєї думки; розв'язує складні проблемні завдання; схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію; займається науково-дослідною роботою; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й нахили; використовує різноманітні джерела інформації; моделює ситуації в нестандартних умовах.</p>

ГЛОСАРІЙ

Абсентеїзм - нез'явлення виборців на виборчі дільниці для здійснення акту голосування.

Адміністративно-територіальна одиниця - частина єдиної території держави, що є просторовою основою для організації і діяльності місцевих органів державної влади та самоврядування.

Адміністративно-територіальний устрій - це внутрішній поділ території певної держави на її складові територіальні частини.

Адміністративно-територіальний устрій України - територіальна організація держави з поділом її на складові частини – адміністративно-територіальні одиниці.

Активне виборче право - право громадян обирати склад виборних органів державної влади та місцевого самоврядування.

Антидемократичний державний режим - державний режим, за якого суттєво ускладнюються можливості реалізації прав і свобод громадян, а реальна влада зосереджується в руках неконтрольованої народом групи осіб або в руках однієї особи.

Апарат міністерства - це система взаємопов'язаних структурних підрозділів і посад, що забезпечують діяльність міністра, а також виконання покладених на міністерство завдань на чолі із заступником міністра - керівником апарату.

Апарат Президента України - це створені главою держави в межах коштів Державного бюджету консультативні, дорадчі, допоміжні та інші органи і служби.

Безпосередня демократія - сукупність форм організації державної влади, за якої основні рішення щодо управління справами суспільства й держави схвалюються безпосередньо всіма громадянами на референдумах, зборах тощо.

Біженець - особа, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань.

Бікамералізм - двопалатне влаштування найвищого законодавчого і представницького органу в державі.

Верховна Рада України – єдиний загальнонаціональний постійно діючий, колегіальний, виборний орган законодавчої влади у складі 450 народних депутатів України, які обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років (ст. 75-76 Кон-ституції України).

Вибори – процес, унаслідок якого певна сукупність людей через голосування формує склад державного органу чи органу місцевого самоврядування.

Виборчі цензи - сукупність умов, відповідність яким є підставою для допуску громадян до участі у виборах.

Виконавча влада – самостійна гілка державної влади, зміст діяльності якої визначається реалізацією Конституції України, законів України, указів Президента України, формуванням і здійсненням державної політики в усіх сферах соціально-економічного, гуманітарного, екологічного, інформаційного, інноваційного життя суспільства і держави та здійсненням ефективного державного управління в інтересах людини і задля реалізації її конституційних прав і свобод.

Виконавча влада – це одна з трьох гілок державної влади, яка відповідно до конституційного принципу поділу державної влади покликана розробляти і втілювати державну політику щодо забезпечення виконання законів, управління сферами суспільного життя, насамперед, державним сектором економіки.

Влада – це суспільне відношення, що характеризується здатністю та можливістю одних людей або владних груп досягати здійснення своєї волі іншими людьми або групами (підвладними).

Властивості Конституції України – це її специфічні риси, які відрізняють конституцію від інших нормативно-правових актів, характеризують її сутність і зміст. В науці розрізняють юридичні, політичні та ідеологічні властивості конституції.

Внутрішні функції держави – державні функції, що здійснюються в межах держави і в яких виявляється її внутрішня політика.

Гарантії прав та обов'язків – засоби та умови, які забезпечують цілковите й неухильне здійснення суб'єктивних прав та юридичних обов'язків суб'єктів.

Глава держави – це вищий її представник всередині й поза країною й разом з тим символ єдності нації, держави (народу й держави).

Гнучкі конституції – змінюються в такому ж порядку, як і звичайні закони (конституції Ізраїлю, Швеції).

Громадянин – особа, яка знаходиться у сталих юридичних зв'язках із конкретною державою, що проявляється саме в наявності відповідного громадянства.

Громадянин України – особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України.

Громадянство – необмежений у просторі й часі правовий зв'язок особи з конкретною державою, який зумовлює поширення на особу всіх конституційних прав та обов'язків.

Громадянство України – правовий зв'язок між фізичною особою і Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках.

Громадянське суспільство – суспільство, в якому держава гарантує індивідам надійний захист усіх прав і свобод людини, зокрема рівні можливості щодо підприємництва, участі в політичній та інших сферах життєдіяльності суспільства.

Декларація – акт, який у загальній, принциповій формі передає основні властивості конституційно-правового регулювання, виражає наміри та зобов'язання учасників правових відносин.

Делеговані повноваження – повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законом, а також повноваження органів місцевого самоврядування, які передаються відповідним місцевим державним адміністраціям за рішенням районних, обласних рад.

Деліктоздатність – закріплена в законі здатність суб'єкта нести юридичну відповідальність за вчинене правопорушення.

Демократична держава – держава, що базується на визнанні та втіленні в суспільну практику таких принципів конституційного устрою, як народовладдя, політичний плюралізм, свобода й рівність громадян, реальність і невід'ємність прав людини тощо.

Демократичний державний режим – державний режим, за якого реально забезпечується здійснення широкого кола прав і свобод громадян, які мають реальні можливості впливати на формування та діяльність державних органів.

Депутатський індемнітет – 1. Звільнення депутата парламенту від юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання в парламенті та його органах під час здійснення повноважень (за винятком відповідальності за образу чи наклеп). Конституція України (ч. 2 ст. 80) закріплює цей привілей як принцип статусу народного депутата України. 2.

Винагорода депутата за його парламентську діяльність, що містить заробітну плату, оплату проїзду і користування засобами зв'язку, утримання апарату тощо.

Держава – особлива політико-територіальна організація, що має суверенітет, спеціальний апарат управління і примусу та здатна надавати своїм приписам загально-обов'язкової сили для всього населення країни.

Державна влада – це вид публічної політичної влади, що здійснюється державою та її органами, здатність держави підпорядковувати своїй волі поведінку людей та діяльність об'єднань, що знаходяться на її території.

Державна інспекція – це центральний орган виконавчої влади, основним завданням якого є здійснення державного нагляду (контролю).

Державна мова – мова, що є обов'язковою для використання в законодавстві, офіційному діловодстві, судочинстві тощо.

Державна служба – це центральний орган виконавчої влади, основним завданням якого є надання адміністративних послуг.

Державне агентство – це центральний орган виконавчої влади, основним завданням якого є управління об'єктами державної власності.

Державний апарат – це частина механізму держави, система всіх державних органів, що наділені державно-владними повноваженнями з метою безпосереднього управління суспільством та виконання завдань і функцій держави.

Державний кордон України – – лінія і вертикальна поверхня, що проходить по цій лінії, які визначають межі території України – суші, вод, надр, повітряного простору.

Державний режим – сукупність форм і методів здійснення державної влади.

Державний суверенітет – повновладдя й незалежність держави, що полягають у її праві за власним розсудом вирішувати свої внутрішні й зовнішні питання без втручання в них будь-якої іншої держави.

Державний устрій – елемент форми держави, який характеризує територіальну організацію влади та державне самовизначення населення (нації), що на ній проживає.

Державні органи – державні організації, наділені державно-владними повноваженнями й покликані здійснювати від імені держави управлінські функції в суспільстві.

Державні підприємства – державні організації, які здійснюють функції держави у виробничій сфері, безпосередньо забезпечують виробництво матеріальних благ.

Державні символи – встановлені конституцією або спеціальними законами особливі розпізнавальні знаки держави, в яких уособлюється її суверенітет, а в деяких випадках — і певний історичний чи ідеологічний зміст.

Державні установи – державні організації, які здійснюють функції держави, пов'язані зі створенням нематеріальних благ.

Дієздатність глави держави – це закріплена в законодавстві й забезпечена державою його юридична можливість та особиста здатність, що визначені на основі встановлення відповідності конституційно-правовим вимогам, здійснювати державно-владні повноваження відповідно до функціонального призначення в механізмі державної влади.

Дія конституції в просторі – характеризується тим, що її положення поширюються на всю територію держави, а зі зміною території держави одночасно змінюється і сфера просторової дії конституції.

Дія конституції в часі – визначається початком і припиненням її дії. Конституція починає діяти від моменту набуття нею чинності, і цей момент зазначається в самому тексті конституції або в окремому законі.

Дія конституції за колом осіб – характеризується тим, що її положення поширюються на всіх суб'єктів права, що перебувають на території країни. Що стосується громадян, а також своїх юридичних осіб, установ та організацій, то дія конституції поширюється на них також і у випадках перебування за кордоном.

Дуже жорсткі конституції – (конституція США 1787 р.), які передбачають обмеження установчої влади колом конституційних положень, що можуть змінюватися («обмеження за предметом перегляду»), чи обставинами, за яких забороняється вносити будь-які зміни до конституції.

Екологічні права та обов'язки громадян України – система юридичне закріплених за громадянами повноважень та зобов'язань в екологічній сфері.

Етапи світового конституційного розвитку: *Перший етап* (XVII-XVIII ст.ст. - 1914 р.) - це період утвердження буржуазного суспільства в країнах Європи та Америки і початок становлення конституційного ладу. Цей етап характеризується двома важливими моментами: *Другий етап* (1914 — 1945 рр.) характеризується різкою активізацією конституційної правотворчості як у країнах зі сталими конституційними традиціями, що було пов'язане з демократизацією державно-політичних режимів (Німеччина), так і в країнах, які або не мали раніше своїх конституцій (Ефіопія), або ж утворилися внаслідок розвалу Російської та Австро-Угорської імперій (Латвія, Чехословаччина, Естонія). *Третій етап* (1945 р. — кінець 80-х рр. XX ст.) пов'язаний з тим, що конституційний процес набув загальносвітового характеру, до нього долучилися практично всі держави світу. Цей етап характеризувався використанням різних конституційних моделей: ліберальної (західної), яка склалася на першому та другому етапах; соціалістичної (псевдоконституційної); а також «нової», втіленої в конституціях країн, що розвиваються. Четвертий етап (від кінця 80-х років XX ст. — до нині) пов'язаний з ліквідацією тоталітарних і авторитарних режимів у соціалістичних країнах та країнах, що розвиваються. Так, тільки за період з 1989 р. до 1995 р. було прийнято близько 100 нових конституцій. За цей час фактично припинила існування соціалістична модель конституції. Нові конституції, прийняті в пострадянських країнах, близькі до ліберальної (західної) моделі. Суттєво трансформувались у напрямку до цієї моделі й конституції країн, що розвиваються.

Закон – це нормативно-правовий акт, що приймається в особливому порядку органом законодавчої влади або референдумом, має вищу юридичну чинність і регулює найбільш важливі суспільні відносини.

Законність – правовий режим точного й неухильного здійснення законів та інших нормативних актів у всіх сферах державного й суспільного життя.

Законодавча ініціатива – офіційне внесення до Верховної Ради України уповноваженим суб'єктом законопроекту або законодавчої пропозиції.

Законодавча процедура (законодавчий процес) – являє собою передбачений Конституцією і законами України порядок здійснення законодавчої функції і реалізації законодавчих повноважень.

Заяви та звернення – акти ненормативного характеру, які містять заклики до парламентів, інших вищих органів інших країн здійснити певні дії (або утриматися від здійснення певних дій) з метою підтримання миру, подальшого розвитку дво - та багатосторонніх відносин, усунення джерел ускладнення міжнародного становища в цілому чи двосторонніх відносин.

Звичайні закони акти чинного законодавства – закони, які видаються в порядку звичайної процедури, референдарні закони.

Зовнішні функції держави – державні функції, що здійснюються в процесі спілкування держави з іншими державами та міжнародними організаціями і в яких виявляється її зовнішня політика.

Ідеологічна функція – полягає у виховній ролі конституції, яка встановлює взаємовідносини держави з людиною, інститутами громадянського суспільства на основі їх взаємної відповідальності. У конституції держави чітко формулюються ті духовні цінності, на які вона орієнтована — свобода людини, непорушність прав і свобод людини і громадянина, демократія тощо.

Імпічмент – усунення президента з посади на основі ухваленого парламентом за спеціальною процедурою рішення про його обвинувачення в учиненні державної зради або іншого злочину.

Інавгурація (лат. *inauguratio* — посвячення) – урочиста церемонія вступу на пост (новообраного) глави держави.

Іноземець – особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав.

Кабінет Міністрів України – це вищий колегіальний орган у системі органів виконавчої влади, відповідальний перед Президентом України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України, що керується у своїй діяльності Конституцією, законами України і актами Президента України та реалізує завдання, функції та повноваження, покладені на нього чинним законодавством.

Кодекси – закони, які містять упорядковану систему норм, що регулюють певну, стійку систему суспільних відносин.

Кодифіковані конституції – представляють собою один нормативний акт (Швейцарія 1999 р., М'янма 2008 р., Еквадор 2008 р.)

Комітет Верховної Ради України – орган ВР України, що створюється з народних депутатів України для здійснення законопроектної роботи, підготовки та попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень ВР України, виконання контрольних функцій.

Конституційні закони – нормативно-правові акти, які вносять зміни і доповнення в конституцію, приймаються в особливому, ускладненому порядку, мають таку саму юридичну силу, що й конституція.

Конституційні обов'язки – це закріплені в нормах Конституції міри належної поведінки суб'єктів конституційно-правових відносин.

Конституційні принципи правового статусу особи – відображені в конституції головні ідеї, покладені в основу змісту й умов реалізації прав та обов'язків людини в державі.

Конституціоналізм – 1) політична система, що спирається на конституцію, конституційні методи управління; 2) науковий напрям, у межах якого досліджуються конституційні проблеми; 3) теорія і практика конституційного будівництва. Його складовими є передові, науково обґрунтовані і практично апробовані теорії, доктрини, концепції, ідеї. В його основі лежать сформульовані у працях учених XVII-XVIII ст.ст. теоретичні положення щодо суспільного договору, народного суверенітету, установчої влади тощо. Ці положення були використані в розробці перших писаних конституцій та зберігають своє значення і сьогодні.

Конституція – (від латин. *constitutio* – установа, устрій, порядок) основний закон держави, що приймається в особливому порядку, має найвищу юридичну силу та регулює найважливіші суспільні відносини, які визначають принципи організації публічної влади, закріплюючи при цьому засади конституційного ладу, гарантії прав і свобод людини і громадянина, систему, порядок організації та компетенцію органів державної влади, територіальний устрій держави, державні символи.

Континуїтет – неперервність, спадкоємність державної влади; протидія лівому і правому радикалізму; протидія територіальному розпадові держави.

Контрасигнація актів Президента України – скріплення актів Президента України підписами Прем'єр-міністра та міністра відповідального за виконання.

Контрольно-наглядова система органів – це система органів, що повноважна здійснювати контроль і нагляд за додержанням законів у діяльності інших державних органів.

Конфедерація – форма державного устрою, за якої держави створюють об'єднані органи для досягнення конкретних цілей (наприклад, військові) за збереження в інших питаннях цілковитої самостійності.

Мандат – повноваження, наказ, право, обов'язок, доручення, статус; документ, що стверджує повноваження даної особи. У політичній практиці сучасних демократичних держав широко застосовуються такі різновиди мандата, як депутатський і парламентський.

Менш жорсткі конституції – (конституції Пакистану, 1973 р.; Іспанії, 1978 р.; Казахстану, 1995 р.), які передбачають суттєво ускладнену процедуру зміни лише «укріплених» статей.

Механізм держави – це система органів і організацій та інших інститутів держави, які складають її організаційну основу: організаційно-політичну, організаційно-економічну та ін.

Міністерства – (від лат. ministerium — «служба») — центральні органи виконавчої влади, уповноважені формувати та реалізувати державну політику в одній чи декількох, визначених Президентом України сферах суспільного та державного життя.

Місто – це окрема адміністративно-територіальна одиниця, адміністративно-територіального устрою України, яка уявляє собою великий населений пункт (від 10 тис. населення), що є адміністративним, промисловим, торговельним та культурним центром.

Місцеве самоврядування – право певної територіальної громади (мешканців села, кількох сіл, селища або міста) самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України.

Місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Місцевий референдум – форма прийняття територіальною громадою рішень з питань, що належать до відання місцевого самоврядування, шляхом прямого голосування.

Місцеві державні адміністрації – це система обласних і районних державних адміністрацій, Київської міської державної адміністрації, які згідно з чинним законодавством України здійснюють виконавчу владу у відповідних адміністративно-територіальних одиницях.

Монархія – форма державного правління, за якої вища державна влада зосереджується (повністю або частково) в руках однієї особи — монарха й передається як спадщина представникам правлячої династії.

Народ – населення певної країни.

Народний депутат України – виборний представник українського народу у Верховній Раді України, покликаний відповідно до Конституції та законів України здійснювати функції парламенту й українського народу.

Народний суверенітет – повновладдя народу, здійснення ним своєї невід'ємної та неподільної влади самостійно й незалежно від будь-яких інших соціальних сил.

Населений пункт – це адміністративно-територіальна одиниця, яка склалися історично в результаті заселення певної території населенням, його сталого та тривалого там проживання і господарювання.

Населення – сукупність людей, які проживають на певній території та здійснюють свою життєдіяльність у межах адміністративної чи політичної одиниці.

Національна безпека – стан захищеності життєво важливих інтересів особи, держави й суспільства від наявних і можливих загроз у всіх сферах суспільних відносин.

Національний суверенітет – повновладдя нації у вирішенні всіх питань її національного життя аж до реальної можливості створення самостійної національної держави.

Нація – спільність людей, які проживають на одній території, зв'язані загальними економічними відносинами, спільною мовою, культурою, одним законодавством, національними інтересами, митними кордонами та іншими ознаками.

Некодифіковані конституції – складаються з декількох нормативних актів і значної кількості конституційних звичаїв (Канада, Лівія).

Необмежена (абсолютна) монархія – монархія, в якій влада монарха ніким і нічим не обмежується, тобто в країні немає ні органів, ні законів, що могли б певною мірою змінити чи знехтувати волю монарха.

Неписана конституція – складається з чітко не визначеної кількості джерел, серед яких можуть бути як писані (акти парламенту, судові прецеденти), так і неписані або усні (конституційні звичаї). При цьому остання група джерел складає значну частку в структурі конституції.

Норма права – формально визначене, сформульоване чи санкціоноване державою загальнообов'язкове правило поведінки загального характеру, реалізація якого забезпечується державним примусом.

Нормативно-правовий акт – офіційний письмовий документ компетентного державного органу, в якому закріплюються правила поведінки загального характеру, що забезпечуються державним примусом.

Область – вищий рівень адміністративно-територіального устрою України, адміністративно-територіальна одиниця, яка складається із районів, міст обласного та районного значення, селищ та сіл, що сформувалася у межах території України під впливом єдності історичних, економічних, соціальних та інших чинників, є самостійним та відносно-відокремленим соціально-економічним комплексом.

Обов'язкові елементи конституції: – 1) Найважливіші принципи організації державної влади — народний суверенітет, поділ влади, верховенство права, державний суверенітет, гуманізм. 2) Основи правового статусу людини і громадянина — принципи правового статусу людини і громадянина (свободи, рівності у правах і гідності, гарантованості прав і свобод людини тощо), основні права, свободи та обов'язки людини і громадянина та їх гарантії. 3) Форми здійснення народовладдя — пряма та представницька демократія. Організація, структура і компетенція вищих органів державної влади — інститути парламентаризму, глави держави, уряду, вищої судової влади. 4) Основи правового регулювання в державі — ієрархія правових актів, сфери законодавчого регулювання, співвідношення юридичної сили міжнародних договорів та актів національного законодавства. 5) Основи правового положення адміністративно-територіальних одиниць (статус суб'єктів федерації).

Обов'язок (юридичний) – передбачені правом міра й вид необхідної поведінки суб'єкта.

Октроювання – це односторонній акт, внаслідок якого суверен установлює або змінює державний лад, умови здійснення політичної влади. (Саудівська Аравія 1992 р., Оман 1996 р.)

Орган державної влади – це структурований і організований державою чи безпосередньо народом колектив державних службовців (або депутатів Рад), який (орган) наділений державно-владними повноваженнями, здійснює державно-організаторські, розпорядчі, судові та інші функції відповідно до свого призначення.

Орган судової влади – це орган, на який покладено здійснення функцій правосуддя.

Органи виконавчої влади в Україні – це система центральних і місцевих, одноособових і колегіальних органів державної виконавчої влади загальної та спеціальної компетенції на чолі з Кабінетом Міністрів України, що відповідно до Конституції та законів України забезпечують виконання Конституції України,

законів України, указів Президента України, постанов Верховної Ради України в найважливіших сферах суспільного і державного життя України.

Органи законодавчої влади в демократичних державах – представницькі законодавчі органи - народні (національні) представництва або легіслатури, які утворюються шляхом вільних і загальних виборів. Вони виражають волю всього народу, і їх основною функцією згідно з принципом поділу влади є законотворчість. Відповідно до ст. 75 Конституції України єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент - Верховна Рада України.

Органи самоорганізації населення – представницькі органи, що створюються частиною жителів, які тимчасово або постійно проживають на відповідній території в межах села, селища, міста.

Органічний закон – нормативно-правовий акт, який приймається за прямим приписом конституції в порядку, що відрізняється від порядку прийняття як конституційних, так і звичайних законів; за юридичною силою не відрізняється від звичайних законів.

Основні юридичні властивості Конституції України – 1) є головним джерелом національного права України, ядром усієї правової системи, юридичною базою чинного законодавства. 2) характеризується юридичним верховенством, що означає її пріоритетне становище в системі національного законодавства України, вищу юридичну силу щодо всіх інших правових актів. 3) відзначається стабільністю, яка забезпечується особливим, ускладненим порядком внесення до неї змін і доповнень. 4) притаманна пряма дія норм, що означає, на підставі ч. 3 ст. 8 Конституції України, можливість звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини безпосередньо на підставі Конституції України. 5) характеризується особливим правовим захистом, який має на меті забезпечення дотримання конституційних положень, захист від порушень як «знизу» — фізичними і юридичними особами, так і «згори» — різними гілками державної влади.

Особа – людина як суб'єкт, що має індивідуальні інтелектуальні та інші ознаки й усвідомлює себе членом спільності таких же суб'єктів.

Особа без громадянства – особа, яку жодна держава відповідно до свого законодавства не вважає своїм громадянином.

Особа, яка потребує додаткового захисту – особа, яка не є біженцем відповідно до Конвенції про статус біженців 1951 року і Протоколу щодо статусу біженців 1967 року та Закону «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», але потребує захисту, оскільки така особа змушена була прибути в Україну або залишитися в Україні внаслідок загрози її життю, безпеці чи свободі в країні походження через побоювання застосування щодо неї смертної кари або виконання вироку про смертну кару чи тортур, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання або загальнопоширеного насильства в ситуаціях міжнародного або внутрішнього збройного конфлікту чи систематичного порушення прав людини і не може чи не бажає повернутися до такої країни внаслідок зазначених побоювань.

Особи, які потребують тимчасового захисту – іноземці та особи без громадянства, які масово вимушені шукати захисту в Україні внаслідок зовнішньої агресії, іноземної окупації, громадянської війни, зіткнень на етнічній основі, природних чи техногенних катастроф або інших подій, що порушують громадський порядок у певній частині або на всій території країни походження.

Парламент – це єдиний постійно діючий загальнонаціональний колегіальний представницький орган законодавчої влади держави, який повністю або частково обирається народом, виражає його суверену волю та здійснює представницькі, законодавчі, державотворчі, організаційні та контрольні функції.

Парламентарна (конституційна) монархія – монархія, в якій влада монарха в усіх сферах здійснення державної влади суттєво обмежується: йому надаються лише формальний статус глави держави і виключно представницькі повноваження.

Пасивне виборче право – право громадян бути обраними до складу виборних органів державної влади та місцевого самоврядування.

Перехідні положення – необхідні для чіткого визначення термінів вступу в дію окремих конституційних приписів або ж формулювання порядку заміни застарілих соціальних інститутів і положень новими та сучасними.

Писана конституція – єдиний нормативний акт або кілька нормативних актів, перелік яких чітко визначений.

Підзаконний акт – акт компетентного державного органу, що видається на підставі й на виконання законів.

Плебіцит – всенародне голосування з найважливіших питань державного життя; дорадчий референдум.

Пленарні засідання Верховної Ради України – передбачені Конституцією України і Регламентом Верховної Ради України загальні, основні, колегіальні способи організації роботи парламенту протягом дня або тижня.

Податки – обов'язкові платежі, що їх сплачують юридичні особи та населення до бюджету в розмірах і в строки, передбачені законом.

Поділ влади – модель побудови державного апарату, згідно з якою влада в державі має поділятися між законодавчими, виконавчими та судовими органами. При цьому кожна гілка влади повинна бути незалежною від інших і водночас їм підконтрольною, що має на меті виключення можливості концентрації влади в руках одного органу.

Політико-територіальний устрій (державно-територіальний) – територіальне розмежування (виокремлення) державних утворень, що мають ознаки суверенітету, у системі певної спільної для них держави.

Політична функція – полягає в тім, що конституція встановлює основи організації публічної влади, визначає основні принципи політичної діяльності, функціонування інститутів політичної системи суспільства.

Постанова – правовий акт колегіального органу державної влади. Може мати нормативний та ненормативний характер.

Постійні конституції – не містять будь-яких вказівок про строк своєї дії, тобто приймаються на необмежений строк. Таких на сьогодні більшість, не передбачають певного терміну їх дії, але це не означає неможливості їх зміни або скасування.

Права людини – це певні можливості людини, котрі необхідні для її існування та розвитку в конкретно-історичних умовах, об'єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку людства і мають бути загальними та рівними для всіх людей.

Право – система загальнообов'язкових правил поведінки, що встановлені або санкціоновані державою і забезпечуються її примусом.

Правова держава – держава, в якій панує право, де діяльність усіх її органів і посадових осіб здійснюється на основі та в межах, визначених правом, де не тільки особа відповідальна за свої дії перед державою, а й держава несе реальну відповідальність перед особою за результати своєї діяльності.

Правова поведінка – передбачена нормами права соціальне значуща поведінка індивідуальних чи колективних суб'єктів, що контролюється їхніми свідомістю і волею.

Правовий статус особи – сукупність закріплених у законодавстві прав, свобод, обов'язків громадян і гарантій їх здійснення.

Правовідносини – специфічні суспільні відносини, учасники яких виступають як носії прав та обов'язків, установлених нормами права.

Правоздатність – передбачена нормами права здатність суб'єкта мати суб'єктивні права та юридичні обов'язки.

Правоохоронна система органів – це система, що повноважна діяти задля забезпечення законності і правопорядку, захист прав та інтересів громадян, соціальних груп, суспільства і держави, попередження, припинення правопорушень, застосування державного примусу або заходів громадського впливу до осіб, які порушили закон та правопорядок.

Правопорядок – відповідність суспільних відносин приписам норм права.

Правосуб'єктність – здатність бути суб'єктом права (учасником правовідносин).

Преамбула, головним змістом якої є декларування конституційних ідеалів та загально соціальних принципів, цілей і завдань суспільного розвитку.

Представницька демократія – сукупність форм організації державної влади, за якої певні важливі рішення щодо управління справами суспільства й держави виносяться виборними установами (парламентами, муніципалітетами тощо).

Представницький орган місцевого самоврядування – виборний орган (рада), який складається з депутатів і відповідно до закону наділяється правом представляти інтереси територіальної громади і приймати від її імені рішення

Президент – це одноособовий глава держави, який обирається громадянами держави шляхом загальнодержавних виборів

Президентська республіка – республіка, в якій повноваження глави держави, а в деяких випадках і глави уряду, належать президентові, який обирається непарламентським способом (громадянами держави) і формує уряд, що не несе відповідальності перед парламентом.

Принцип депутатської недоторканності – принцип, згідно з яким депутат не може бути без його письмової згоди або згоди парламенту, іншого представницького органу притягнутий до кримінальної відповідальності.

Принцип розподілу влад – це модель побудови державного апарату, у відповідності з якою влада в державі повинна бути розподілена між законодавчими, виконавчими та судовими органами.

Принципи організації і діяльності державного органу – відправні початки, незаперечні вимоги, а яких базуються побудова й функціонування органів державної влади.

Проступок – діяння, що порушує приписи норм права, але не сягає рівня суспільної небезпеки, притаманного злочинам.

Район – це середній рівень системи адміністративно-територіальних одиниць, адміністративно-територіального устрою України, який є складовою частиною області або Автономної Республіки Крим, що утворений для раціонального розташування органів державної влади, місцевого самоврядування, інтегрування промисловості, сільського господарства, транспорту і зв'язку у єдиний соціально-економічний комплекс за ознаками адміністративної, економічної, географічної єдності. Складається із сіл, селищ та міст районного значення.

Район в місті – це адміністративно-територіальна одиниця, адміністративно-територіального устрою України, яка утворюється в межах великих міст, що є населеними пунктами, з метою найбільш оптимального управління міською територіальною громадою, реалізації політичних, економічних, соціальних, культурних та інших програм.

Реадмісія – передача з території України або приймання на територію України іноземців та осіб без громадянства на підставах та в порядку, встановлених міжнародними договорами України.

Регіон – це об'єднання багатьох населених пунктів, що запроваджене для зручності розташування та реалізації внутрішньої політики, влади держави та місцевого самоврядування, реалізації політичних, економічних, соціальних та культурних програм.

Регламент Верховної Ради України – акт, що встановлює порядок підготовки і проведення сесій ВР України, її засідань, формування державних органів, визначає законодавчу процедуру, процедуру розгляду інших питань, віднесених до її повноважень, та порядок здійснення контрольних функцій ВР України.

Республіка – форма державного правління, за якої вищі державні органи обираються населенням або формуються загальнонаціональним представницьким органом влади.

Референдум – голосування населення всієї держави (загальнодержавний референдум) або його певної частини (місцевий референдум) із метою вирішення найважливіших питань суспільного життя.

Розпорядження Кабінету Міністрів України – це акти Кабінету Міністрів України з організаційно-розпорядчих та інших поточних питань.

Розпорядження Президента України – ненормативний акт глави держави, який має індивідуальний організаційний характер.

Селище – це адміністративно-територіальна одиниця, адміністративно-територіального устрою України, яка є населеним пунктом, що розташовано при промислових підприємствах, залізничних вузлах, підприємствах з виробництва та переробки сільськогосподарської продукції, а також поблизу інших населених пунктів, що визнаються самостійними адміністративно-територіальними одиницями.

Село – це адміністративно-територіальна одиниця, адміністративно-територіального устрою України, яка є населеним пунктом, що характеризується сталим складом жителів, які працюють переважно у сільському господарстві.

Сесія Верховної Ради України – передбачений Конституцією і Регламентом Верховної Ради України загальний, основний, постійний, колегіальний спосіб організації роботи Парламенту України з метою здійснення ним своїх функцій і повноважень протягом півріччя або іншого встановленого ним (Парламентом) часу.

Система права – внутрішня організація права, що полягає в єдності й погодженості правових приписів певної держави.

Система стримувань та противаг – це сукупність законодавчо закріплених повноважень, форм, методів і процедур, призначених для забезпечення реалізації принципу розподілу влади, недопущення домінування будь-якої гілки влади та досягнення динамічної стабільності між ними.

Сім'я – первинна клітинка громадянського суспільства, в якій реалізується дітородна, виховна та інші функції суспільного життя; союз людей, оснований на добровільному й рівноправному шлюбі.

Соціальна держава – держава, зорієнтована на здійснення широкої та ефективної соціальної політики, яка має втілюватись у реальності прав людини й громадянина, в існування доступних та ефективних систем освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, у підтримку малозабезпечених прошарків населення тощо.

Соціальні норми – правила, які регулюють поведінку людей у суспільстві.

Способи прийняття конституції: виборцями шляхом референдуму, представницьким органом та главою держави або главою виконавчої влади.

Старостинський округ – частина території об'єднаної територіальної громади, утвореної відповідно до Закону України "Про добровільне об'єднання територіальних громад", на якій розташовані один або декілька населених пунктів (сіл, селищ), крім адміністративного центру об'єднаної територіальної громади, визначена сільською, селищною, міською радою з метою забезпечення представництва інтересів жителів такого населеного пункту (населених пунктів) старостою.

Структура конституції – це спосіб логічного викладення конституційно-правових норм і інститутів за певною доцільною схемою.

Суб'єктивне право (право громадянина) — передбачена певною нормою права можливість суб'єкта поводитися певним чином.

Суспільний порядок – порядок у суспільстві, який відповідає вимогам усього комплексу соціальних норм.

Суспільство – форма життєдіяльності людей, що склалась Історично й відокремилась від навколишньої природи.

Територіальна автономія – форма децентралізації державної влади в унітарній державі на рівні її адміністративно-територіальних одиниць, яка

характеризується історичними, географічними, економічними, національно-побутовими та іншими особливостями, що виникає не внаслідок акту самовизначення її населення, а надається державою.

Територіальна громада – жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр.

Територіальне море України – прибережні морські води шириною 12 морських миль, відлічувані від лінії найбільшого відпливу як на материку, так і на островах, що належать Україні, або від прямих вихідних ліній, які з'єднують відповідні точки.

Територіальний устрій держави – передбачена законами територіальна організація держави, тобто система взаємовідносин між державою у цілому (її центральною владою) і територіальними складовими частинами (їх населенням та діючими органами публічної влади), з метою забезпечення найбільш оптимального вирішення завдань та здійснення функцій суспільства і держави.

Тимчасові конституції – приймаються на встановлений в цій конституції строк або діють до настання визначених конституцією подій (наприклад, до прийняття постійної конституції).

Укази - це нормативно-правові чи індивідуально-владні акти, які приймаються Президентом України на виконання Конституції та законів України з найважливіших питань державного і суспільного життя.

Унітарна держава – (від франц. unitaire – єдиний, від лат. unitas – єдність, єднання, єдине ціле) – держава, територія якої поділяється на адміністративно-територіальні одиниці, що не мають статусу державних утворень, не мають ознак суверенітету, хоча окремі з них і можуть мати статус територіальної автономії.

Уряд – один з найважливіших державних органів, що очолює виконавчу гілку влади і всю систему її органів.

Фактична (соціальна, жива) конституція - це характеристика реального стану суспільних відносин, які складають предмет конституційного регулювання, що визначають практично існуючі в країні основи державного ладу, фактичну ситуацію з правами та свободами людини тощо.

Федерація - держава, до складу якої входять кілька державних утворень (суб'єктів федерації).

Форма держави - комплексне поняття, яке характеризує державу щодо форми правління, форми державного устрою та державного режиму.

Форма державного правління - порядок організації вищих державних органів, що визначає їхню структуру, компетенцію та взаємодію.

Форма державного устрою - порядок територіального і поділу держави, взаємовідносин її складників між собою й державою в цілому та відповідної організації державних органів.

Функції Верховної Ради України - основні напрями діяльності українського парламенту. Головними функціями Верховної Ради є: законодавча; представницька; установча (державотворча, організаційна); функція парламентського контролю; бюджетно-фінансова; зовнішньополітична.

Функції держави - основні напрями діяльності держави, в яких втілюються її сутність і соціальне призначення.

Функції конституції - це основні напрями її впливу на суспільні відносини, які обумовлені соціальним призначенням конституції.

Центральні органи виконавчої влади – це система визначених Конституцією та законами України, актами Президента України державних служб, державних інспекцій, державних агентств, які спрямовуються та

координуються через відповідного члена Кабінету Міністрів України й уповноважені забезпечувати реалізацію державної політики у сферах, визначених главою держави.

Юридична конституція – це система правових норм, які закріплюють засади конституційного (державного) ладу, встановлюють найвищі правові гарантії прав і свобод людини і громадянина, визначають систему, принципи організації та функціонування органів публічної влади (органів державної влади і органів місцевого самоврядування), встановлюють територіальний устрій держави.

Юридична функція – пов'язана з тим, що конституція є основним джерелом права, вона має найвищу юридичну силу (формально-юридична конституція), є базою чинного законодавства і визначає всю систему правового регулювання в суспільстві.

Юридичні (спеціальні) гарантії – правові засоби (юридичні норми та інститути), покликані забезпечувати реальність прав та обов'язків особи.

Юридичні факти – конкретні життєві обставини, з якими норми права пов'язують настання юридичних наслідків у вигляді виникнення, зміни чи припинення правових відносин.

МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

Модульний контроль побудований відповідно до навчальної та робочої програми з дисципліни.

Модульний контроль включає в себе 5 завдань. Модульна контрольна робота оцінюється у 24 бали.

Варіант 1

1. Дайте відповідь на питання: (5 балів)

Поняття і види форм безпосереднього народовладдя в Україні.

2. Дайте відповідь на питання: (5 балів)

Види конституційно-правових санкцій.

3. Робота із Конституцією України (вказуємо статтю): (4 бала)

Назвіть економічні права і свободи громадян.

4. Вирішіть тестові завдання: (8 балів)

4.1 Якою є форма державного устрою України?

- 1) Україна є конфедеративною державою
- 2) Україна є федеративною державою
- 3) Україна є унітарною державою
- 4) Україна є суб'єктом федерації

4.2 Відповідно до Конституції України незнання законів має такі правові наслідки:

- 1) полегшує юридичну відповідальність
- 2) звільняє від юридичної відповідальності
- 3) залишається на розсуд суду
- 4) не звільняє від юридичної відповідальності

4.3 Який орган відповідно до Конституції України здійснює підтримання державного обвинувачення в суді?

- 1) Міністерство внутрішніх справ України
- 2) Міністерство юстиції України
- 3) Прокуратура України
- 4) Антикорупційне бюро України

4.4 Коли допускається референдум щодо законопроекту з питань амністії

- 1) у разі його проголошення Президентом України
- 2) на вимогу не менш як трьох мільйонів громадян України, які мають право голосу
- 3) якщо місця позбавлення волі переповнені ув'язненими
- 4) референдум щодо законопроектів з питань амністії не допускається

5. Дайте визначення поняттям: (2 бала)

1. конституційний лад
2. апатрид

Варіант 2

1. Дайте відповідь на питання: (5 балів)

Поняття, предмет та метод конституційного права.

2. Дайте відповідь на питання: (5 балів)

Поняття виборів та їх класифікація.

3. Робота із Конституцією України (вказуємо статтю): (4 бала)

Назвіть політичні права і свободи громадян.

4. Вирішіть тестові завдання: (8 балів)

4.1 На яку територію поширюється суверенітет України?

- 1) на всю територію
- 2) на всю територію Ради Європи
- 3) на всю територію України
- 4) на територію, визначену законами України

4.2 Відповідно до Конституції України незнання законів має такі правові наслідки:

- 1) полегшує юридичну відповідальність
- 2) звільняє від юридичної відповідальності
- 3) залишається на розсуд суду
- 4) не звільняє від юридичної відповідальності

4.3 Найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції є:

- 1) Конституційний Суд України

2) Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ

3) Верховний Суд України

4) Європейський суд з прав людини

4.4 На який період часу зберігається звання Президента України?

1) до закінчення терміну виконання президентських повноважень

2) довічно

3) довічно, якщо тільки Президент України не був усунений з поста в порядку імпічменту

4) довічно, якщо тільки повноваження Президента України не було припинено достроково

5. Дайте визначення поняттям: (2 бала)

1. референдум

2. виконавча гілка влади

Варіант 3

1. Дайте відповідь на питання: (5 балів)

Загальна характеристика конституційного ладу України.

2. Дайте відповідь на питання: (5 балів)

Принципи конституційного права України.

3. Робота із Конституцією України (вказуємо статтю): (4 бала)

Назвіть екологічні права і свободи громадян.

4. Вирішіть тестові завдання: (8 балів)

4.1 Хто є носієм суверенітету в Україні?

1) народ

2) територіальні громади

3) Президент України

4) Конституція України

4.2 Хто має право голосу на виборах і референдумах в Україні?:

1) усі особи, які досягли на день їх проведення вісімнадцяти років і постійно проживають в Україні

2) громадяни України які досягли на день їх проведення вісімнадцяти років

3) громадяни України які досягли на день їх проведення вісімнадцяти років і не перебувають за рішенням суду в місцях позбавлення волі

4) громадяни України які досягли на день їх проведення вісімнадцяти років і не перебувають у відрядженні за кордоном

4.3 Відповідно до Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на:

- 1) законодавчу, виконавчу та судову
- 2) законодавчу, наглядову, виконавчу та судову
- 3) законодавчу, виконавчу, президентську та судову
- 4) законодавчу, виконавчу, прокурорську та судову

4.4 За Конституцією України Президент України є:

- 1) главою держави
- 2) главою держави і виконавчої влади
- 3) лідером Народу України
- 4) усі вищезазначені відповіді є правильними

5. Дайте визначення поняттям: (2 бала)

1. конституційно-правові принципи
2. біпатрид

Варіант 4

1. Дайте відповідь на питання: (5 балів)

Функції Конституції України та її структура.

2. Дайте відповідь на питання: (5 балів)

Поняття і зміст громадянства України.

3. Робота із Конституцією України (вказуємо статтю): (4 бала)

Назвіть обов'язки громадян.

4. Вирішіть тестові завдання: (8 балів)

4.1 Кому належить право визначати і змінювати конституційний лад в Україні?

- 1) виключно Президентів України
- 2) виключно народів
- 3) виключно Конституційному Суду України

4) виключно Конституційній асамблеї

4.2 Що не належить до повноважень Верховної Ради України?

1) прийняття законів України

2) призначення позачергових виборів до Верховної Ради України у строки, встановлені Конституцією

3) затвердження переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації, визначення правових засад вилучення об'єктів права приватної власності

4) затвердження загальної структури, чисельності, визначення функцій Служби безпеки України, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також Міністерства внутрішніх справ України

4.3 Норми Конституції України є

1) нормами відсилочної дії

2) нормами спеціальної дії

3) нормами прямої дії

4) нормами загальної дії

4.4 Хто за Конституцією України здійснює контроль за використанням коштів Державного бюджету України?

1) Прокуратура

2) Верховна Рада України

3) Рахункова Палата

4) Національний Банк України

5. Дайте визначення поняттям: (2 бала)

1. вибори

2. іноземець

Варіант 5

1. Дайте відповідь на питання: (5 балів)

Поняття інституту конституційного права України, його юридичні ознаки і види.

2. Дайте відповідь на питання: (5 балів)

Поняття та види виборчої системи в Україні.

3. Робота із Конституцією України (вказуємо статтю): (4 бала)

Назвіть громадянські права і свободи громадян.

4. Вирішіть тестові завдання: (8 балів)

4.1 В який спосіб народ може здійснювати владу в Українській державі?

- 1) тільки безпосередньо
- 2) виключно через органи державної влади
- 3) виключно через органи державної влади та органи місцевого самоврядування
- 4) безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування

4.2 Який орган затверджує державний бюджет України?

- 1) Президент України
- 2) Кабінет Міністрів України
- 3) Верховна Рада України
- 4) Національний банк України

4.3 Відповідно до Конституції України права і свободи людини:

- 1) невідчужуваними та непорушними
- 2) невідчужуваними та непорушними крім випадків притягнення особи до кримінальної відповідальності
- 3) невідчужуваними та непорушними у межах, передбачених законами України та актами Кабінету Міністрів
- 4) невідчужуваними та непорушними до виходу з громадянства України

4.4 Ким здійснюється правосуддя в Україні?

- 1) судами та органами прокуратури
- 2) виключно судами
- 3) судами та міжнародними правозахисними організаціями у випадках, передбачених законом
- 4) судами та Радою суддів України

5. Дайте визначення поняттям: (2 бала)

1. конституція
2. народний суверенітет

Варіант 6

1. Дайте відповідь на питання: (5 балів)

Поняття і юридичні ознаки норми конституційного права України.

2. Дайте відповідь на питання: (5 балів)

Підстави та умови набуття громадянства України.

3. Робота із Конституцією України (вказуємо статтю): (4 бала)

Назвіть соціальні права і свободи громадян.

4. Вирішіть тестові завдання: (8 балів)

4.1 Яким є головний обов'язок держави відповідно до Конституції України?

- 1) боротьба зі злочинністю в усіх її проявах та видах
- 2) побудова дійового та ефективного громадянського суспільства
- 3) утвердження і забезпечення прав і свобод людини
- 4) інтеграція Української держави в європейський правовий простір та вступ до Європейського Союзу

4.2 Скільки строків одна й та сама особа може бути Президентом України?

- 1) не більше трьох строків підряд
- 2) три строки
- 3) не більше двох строків підряд
- 4) два строки

4.3 Хто призначає суддів Конституційного Суду України?

- 1) Спільно Президент України та Верховна Рада України
- 2) Президент України, Верховна Рада України, Прем'єр-Міністр України
- 3) Президент України, Верховна Рада України, з'їзд суддів України
- 4) Верховна Рада України, з'їзд суддів України, Кабінет Міністрів України

4.4 Яким органом є Рада національної безпеки і оборони України?

- 1) нормотворчим органом
- 2) судовим органом
- 3) координаційним органом
- 4) правоохоронним органом

5. Дайте визначення поняттям: (2 бала)

1. конституційно-правова норма
2. біженець

Варіант 7

1. Дайте відповідь на питання: (5 балів)

Поняття, ознаки, склад та класифікація конституційно-правових відносин.

2. Дайте відповідь на питання: (5 балів)

Форми і підстави припинення громадянства України.

3. Робота із Конституцією України (вказуємо статтю): (4 бала)

Назвіть культурні права і свободи громадян.

4. Вирішіть тестові завдання: (8 балів)

4.1 Які питання вирішує Конституційний Суд України?

- 1) про відповідність актів застосування права Конституції України і приймає рішення про усунення правових колізій в актах українського законодавства
- 2) про відповідність законів та інших правових актів Конституції України і дає офіційне тлумачення Конституції України та законів України
- 3) про відповідність законам України інших актів законодавства України і скасовує їх в разі невідповідності
- 4) про відповідність актів органів місцевого самоврядування Конституції України та законам України і скасовує їх в разі невідповідності.

4.2 Які нормативно-правові акти видає Президент України на основі та на виконання Конституції і законів України?

- 1) накази і укази
- 2) закони і постанови
- 3) укази і розпорядження
- 4) накази і постанови

4.3 Що з переліченого відноситься, згідно Конституції України, до основних засад судочинства в Україні?

- 1) верховенство права
- 2) можливість звернення до міжнародних судових установ
- 3) законність
- 4) безкоштовність

4.4 Шлюб відповідно до Конституції України ґрунтується на:

- 1) вільній згоді жінки і чоловіка
- 2) рівноправній згоді жінки і чоловіка
- 3) законному волевиявленню жінки і чоловіка
- 4) шлюбному договору жінки і чоловіка

5. Дайте визначення поняттям: (2 бала)

1. форма територіального устрою

2. джерела конституційного права

Варіант 8

1. Дайте відповідь на питання: (5 балів)

Повноваження глави держави та спеціально уповноважених державних органів з питань громадянства України.

2. Дайте відповідь на питання: (5 балів)

Поняття та види об'єктів конституційно-правових відносин.

3. Робота із Конституцією України (вказуємо статтю): (4 бала)

Назвіть сімейні права і свободи громадян.

4. Вирішіть тестові завдання: (8 балів)

4.1 Чи обмежує Конституція України використання власності?

- 1) не обмежує
- 2) власність не повинна використовуватися на шкоду людині і суспільству
- 3) власність не повинна використовуватись всупереч інтересам держави
- 4) власність повинна використовуватись виключно в інтересах прав власників, що охороняються законом

4.2 Ким і в якому порядку призначається на посаду Прем'єр-міністр України?

- 1) Президентом України за поданням Голови Верховної Ради України
- 2) Президентом України за згоди Верховної Ради України
- 3) Верховною Радою України за поданням Голови Верховної Ради України
- 4) Верховною Радою України за поданням Президента України

4.3 Хто, відповідно до Конституції України, має право звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини?

- 1) має кожен
- 2) мають лише громадяни України
- 3) має кожен після використання всіх національних засобів правового захисту
- 4) має кожен після винесення обвинувального вироку суду

4.4 Чи зобов'язані відповідно до Конституції України повнолітні діти піклуватися про своїх батьків?

- 1) зобов'язані піклуватися про батьків по досягненню ними 65 років
- 2) зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків
- 3) зобов'язані піклуватися про своїх батьків, лише якщо батьки утримували своїх дітей до повноліття

4) зобов'язані піклуватися про своїх батьків у всіх випадках

5. Дайте визначення поняттям: (2 бала)

1. форма правління
2. законодавча гілка влади

Варіант 9

1. Дайте відповідь на питання: (5 балів)

Поняття та види референдумів в Україні.

2. Дайте відповідь на питання: (5 балів)

Гарантії прав і свобод людини і громадянина в Україні.

3. Робота із Конституцією України (вказуємо статтю): (4 бала)

Назвіть особисті права і свободи громадян.

4. Вирішіть тестові завдання: (8 балів)

4.1 До державних символів України належать:

- 1) Державний Прапор України, Державний Герб України, Державний Гімн України, столиця України – місто-герой Київ
- 2) Державний Прапор України, Державний Герб України, Державний Гімн України.
- 3) Державний Прапор України, Державний Герб України, Президент України
- 4) Конституція України, Державний Прапор, України, Державний Герб України, Державний Гімн України.

4.2 Які нормативно-правові акти видає Кабінет Міністрів України в межах своєї компетенції

- 1) закони і розпорядження
- 2) постанови і розпорядження
- 3) постанови і укази
- 4) постанови і накази

4.3 До якого моменту особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню?

- 1) доки прокурор не виступить з обвинувальною промовою в суді

2) доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду

3) доки вона не оскаржила обвинувальний вирок суду в усіх судових інстанціях

4) доки вона не використала всі засоби правового захисту

4.4 Згідно до Конституції України держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять:

1) історичну цінність

2) національну цінність

3) культурну цінність

4) світову цінність

5. Дайте визначення поняттям: (2 бала)

1. виборчий процес

2. судова гілка влади

Варіант 10

1. Дайте відповідь на питання: (5 балів)

Поняття та ознаки конституційно-правової відповідальності.

2. Дайте відповідь на питання: (5 балів)

Обов'язки людини і громадянина в Україні: поняття та види.

3. Робота із Конституцією України (вказуємо статтю): (4 бала)

Визначте норми Конституції і відповідні закони України, що утворюють такі конституційно-правові інститути:

1) конституційний лад України;

2) право власності;

3) громадянство України;

4) правовий статус людини і громадянина;

5) територія України;

6) атрибути державності України;

7) виборче право;

8) місцеве самоврядування.

4. Вирішіть тестові завдання: (8 балів)

4.1 На кого покладається конституційний обов'язок неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей?

- 1) на громадян України
- 2) на іноземних громадян
- 3) на всіх осіб, що перебувають в Україні на законних підставах
- 4) на всіх осіб, що перебувають в Україні

4.2 Що з переліченого не входить до конституційних повноважень Прокуратури України:

- 1) підтримання державного обвинувачення в суді;
- 2) нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- 3) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян;
- 4) прийняття рішення стосовно порушення судьями і прокурорами вимог щодо несумісності

4.3 Обов'язок захищати незалежність та територіальну цілісність України мають виконувати:

- 1) усі, хто перебуває на території України
- 2) громадяни України
- 3) союзницькі держави, з якими Україна уклала відповідні міжнародні договори
- 4) лише військовослужбовці, працівники правоохоронних органів та посадові особи органів державної влади та органів місцевого самоврядування

4.4 Згідно до Конституції України хто має право на страйк?

- 1) ті, хто на законних підставах перебувають на території України
- 2) ті, хто мають право на працю
- 3) лише працюючі громадяни України
- 4) ті, хто працює

5. Дайте визначення поняттям: (2 бала)

1. форма державно-правового режиму
2. форми народовладдя

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Київ: Юрінком, 1996. 80 с.
2. Акт проголошення незалежності України: Прийнятий Верховною Радою України 24 серпня 1991 р. *Голос України*. 1991. 27 серпня.
3. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1990. №31. Ст.429.
4. Закон України "Про внесення змін до Конституції України" від 8 грудня 2004 року № 2222-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 2. Ст. 44.
5. Закон України "Про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів" від 1 лютого 2011 року № 2952-VI. *Голос України*. 2011. 4 лютого.
6. Закон України "Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)" від 2 червня 2016 року № 1401-VIII. *Офіційний вісник України*. 2016. № 51. Ст. 1799.
7. Закон України "Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України" від 15 квітня 2014 року № 1207-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 36. Ст. 957.
8. Закон України "Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях" від 18 січня 2018 року № 2268-VIII. *Офіційний вісник України*. 2018. № 19. Ст. 57.
9. Закон України "Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу" від 18 березня 2004 року № 1629-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 29. Ст. 367.

10. Закон України "Про міжнародні договори України" від 29 червня 2004 року № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.

11. Закон України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини" від 23 лютого 2006 року № 3477-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.

12. Закон України "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства" від 22 вересня 2011 року № 3773-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19-20. Ст. 179.

13. Закон України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII. *Голос України*. 2014. 21 листопада.

14. Закон України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту" від 8 липня 2011 року № 3671-VI. *Офіційний вісник України*. 2011. № 59. Ст. 2347.

15. Закон України "Про громадянство України" від 18 січня 2001 року № 2235-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 13. Ст. 65.

16. Закон України "Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус" від 20 листопада 2012 року № 5492-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 93. Ст. 3771.

17. Закон України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини" від 23 грудня 1997 року № 776/97-ВР. *Офіційний вісник України*. 1998. № 1. Ст. 5.

18. Закон України "Про вибори народних депутатів України" від 17 листопада 2011 року № 4061-VI. *Офіційний вісник України*. 2011. № 97. Ст. 3526.

19. Закон України "Про вибори Президента України" в редакції від 18 березня 2004 року № 1630-IV. *Офіційний Вісник України*. 2004. № 14. Ст. 959.

20. Закон України "Про місцеві вибори" від 14 липня 2015 року № 595-VIII. *Офіційний вісник України*. 2015. № 2101.

21. Закон України "Про Центральну виборчу комісію" від 30 червня 2004 року № 1932-IV. *Офіційний Вісник України*. 2004. № 27. Ст. 1763.

22. Закон України "Про Державний реєстр виборців" в редакції від 21 вересня 2010 року № 2536-VI. *Офіційний Вісник України*. 2010. № 77. Ст. 2722.
23. Закон України "Про Регламент Верховної Ради України" від 10 лютого 2010 року №1861-VI. *Офіційний Вісник України*. № 12. Ст. 565.
24. Закон України "Про комітети Верховної Ради України" в редакції від 22 грудня 2005 року № 3277-IV. *Офіційний Вісник України*. 2006. № 3. Ст. 82.
25. Закон України "Про Кабінет Міністрів України" від 27 лютого 2014 року № 794-VII. *Голос України*. 2014.
26. Закон України "Про центральні органи виконавчої влади" від 17 березня 2011 року № 3166-VI. *Офіційний Вісник України*. 2011. № 27. Ст. 1123.
27. Закон України "Про місцеві державні адміністрації" від 9 квітня 1999 року № 586-XIV. *Офіційний Вісник України*. 1999. № 18. Ст. 774.
28. Закон України "Про військово-цивільні адміністрації" від 3 лютого 2015 року № 141-VIII. *Офіційний Вісник України*. 2015. № 13. Ст. 87.
29. Закон України "Про судоустрій і статус суддів" від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. *Офіційний Вісник України*. 2016. № 56. Ст. 1935.
30. Закон України "Про Конституційний Суд України" від 13 липня 2017 року № 2136-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.
31. Закон України "Про Вищу раду правосуддя" від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 7. Ст. 50.
32. Закон України "Про очищення влади" від 16 вересня 2014 року № 1682-VII. *Офіційний Вісник України*. 2014. № 82. Ст. 2317.
33. Закон України "Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей" від 16 вересня 2014 року № 1680-VII. *Урядовий кур'єр*. 2014. № 195.
34. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
35. Закон України "Про статус депутатів місцевих рад" від 11 липня 2002 року № 93-IV. *Офіційний Вісник України*. 2002. № 31. Ст. 1453.

36. Закон України "Про асоціації органів місцевого самоврядування" від 16 квітня 2009 року № 1275-VI. *Офіційний Вісник України*. 2009. № 40. Ст. 1345.

37. Закон України "Про органи самоорганізації населення" від 11 липня 2001 року № 2625-III. *Офіційний Вісник України*. 2001. № 32. Ст. 1449.

38. Закон України "Про службу в органах місцевого самоврядування" від 7 червня 2001 року № 2493-III. *Офіційний Вісник України*. 2001. № 26. Ст. 1151.

39. Указ Президента України "Про Положення про Адміністрацію Президента України" від 2 квітня 2010 року № 504/2010. *Офіційний Вісник України*. 2010. № 13. Ст. 533.

40. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України" від 18 липня 2007 року № 950. *Офіційний Вісник України*. 2011. № 88. Ст. 3199.

41. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку оформлення документів, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус, громадянам, які проживають на тимчасово окупованій території України" від 15 червня 2014 р. № 289. *Офіційний Вісник України*. 2014. № 61. Ст. 1686.

42. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку продовження строку перебування та продовження або скорочення строку тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства на території України" від 15 лютого 2012 року № 150. *Офіційний Вісник України*. 2012. №17. Ст. 612.

43. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку формування квоти імміграції, Порядку провадження за заявами про надання дозволу на імміграцію і поданнями про його скасування та виконання прийнятих рішень, Порядку оформлення і видачі посвідки на постійне проживання" від 26 грудня 2002 року № 1983. *Офіційний Вісник України*. № 52. Ст. 2400.

44. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку надання медичної допомоги іноземцям та особам без громадянства, які постійно проживають або тимчасово перебувають на території України, які звернулися із

заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, стосовно яких прийнято рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, та яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту" від 19 березня 2014 року № 121. *Офіційний Вісник України*. 2014. № 37. Ст. 988.

45. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Типового положення про пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні" від 17 липня 2003 року №1110. *Офіційний Вісник України*. 2003. № 30. Ст. 1549.

НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьєва М.В., Бальцій Ю.Ю., Батан Ю.Д. Конституційне право України: прагматичний курс: навч. посіб. Одеса: Юридична література, 2017. 256 с
2. Актуальні проблеми конституційного права України: підручник / за заг. ред. проф. Олійника А.Ю. Київ: «Центр учбової літератури», 2013. 554 с.
3. Бакуменко В. Д. Теоретичні засади державного управління: навч. посіб. Київ: Інтерсервіс, 2013. 174 с.
4. Годованець В.Ф., Головін А.С. Конституційне право України: навч. посіб. Київ: ДП "Видавничий дім "Персонал", 2011. 384 с.
5. Демиденко В.О. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні (у схемах): Посібник. Київ: КНТ, 2007. 440 с.
6. Демків Р. Я. Конституційне право України: курс лекцій. Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів. 2012. 331 с.
7. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: підручник / І. І. Бодрова, С. В. Болдирєв, В. О. Величко та ін.; за ред. С. Г. Серьогіної. Вид. 2-ге перероб. та допов. Харків: Право, 2011. 360 с.
8. Камінська Н. В. Місцеве самоврядування: теоретико-історичний і порівняльно правовий аналіз: навч. посіб. Київ: КНТ, 2010. 232с.

9. Колодій А. М. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні. Вид. 2-ге перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2007. 504 с.
10. Конституційне право України: Підручник / За заг. Ред. В.Л. Федоренка. 4-е вид., перероб. і доопр.; перемога проф.. В.М.Шаповала. Київ, 2012. 727 с.
11. Конституційне право України: підручник / В. І. Чушенко, І. Я. Заяць. Вид. 2-ге допов. і перероб. Київ: Ін юре, 2009. 548 с.
12. Конституційне право України: навч. посіб. / Ю. Г. Барабаш, Л. К. Байрачна, І. І. Дахова та ін. Харків: Право, 2012. 304 с.
13. Конституційне право України: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко; М-во освіти і науки України, М-во юстиції України. 2-ге вид., переробл. та доопрац. Київ: Всеукр. асоц. видавців «Правова єдність»: Алерта: КНТ: ЦУЛ, 2010. 429 с.
14. Конституційне право України. Академічний курс: Підручник: У 2 т. Т.2. / За загальною редакцією Ю.С. Шемшученка. Київ: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. 800 с.
15. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. / О. В. Совгиря, Н. Г. Шукліна. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 541 с.
16. Конституційне право України. Посібник для підготовки до іспиту / Ю.Г. Барабаш, Л. К. Байрачна, І. І. Дахова та ін.; за заг. ред. Ю. Г. Барабаша. Харків: Право, 2012. 304 с.
17. Конституційне право України: Підручник / за заг. ред. В. Л. Федоренка. 4-е вид., перероб. і доопр. Київ: 2012. 727 с.
18. Конституційне право України: прагматичний курс: навч. посіб. / М. В. Афанасьева, Ю. Ю. Бальцій, Ю.Д. Батан (та ін.); за заг. ред.. М. В. Афанасьевої, А. А. Єзерова Одеса: Юридична література, 2017. 256 с.
19. Конституційне право України: темат. слов. / М-во внутр. справ України, Харк. нац. ун-т внутр. справ, Херсон. юрид. ін-т. Херсон: Херсон. міська друк., 2010. 131 с.

20. Корнієнко М. І. Муніципальне право України. Концептуальні та організаційно-правові питання: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Алерта, 2005. 143 с.
21. Кравченко В. В. Конституційне право України: навч. посіб. Вид. 6-е виправ. та допов. Київ: Атіка, 2009. 608 с.
22. Курс лекцій з питань законотворчості: навч. посіб. / Копиленко О. Л. та ін.; за ред. О. Л. Копиленка, О. В. Богачової; Ін-т законодавства Верховної Ради України. Київ: Леся, 2011. 455 с.
23. Муніципальне право України: підруч. / за ред. М. О. Баймуратова. Київ: Правова єдність, 2009. 720 с.
24. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: Підручник. Київ: Видавництво Ліра К. 2012. 576 с.
25. Проблеми сучасної конституціоналістики: навч. посіб. Вип. 4. Конституційне гуманітарне право / Н.В. Аніщук, М.В. Афанасьєва, Н.М. Бакаянова та ін. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 524 с.
26. Федоренко В. Л. Конституційне право України: підручник до 20-ої річниці Конституції України та 25-ої річниці незалежності України / Київ: Ліра Київ, 2016. 616 с.
27. Фрицький О. Ф. Конституційне право України: підручник / Київ: Юрінком Інтер, 2003. 536 с.

НАУКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Адамовський В.І., Семенюк-Прибатень А.В., Гармонізація європейських і національних конституційних цінностей: сучасний стан та перспективи розвитку. «Часопис Київського університету права». Київський університет права НАН України. 2022/1. ст.17-22.
2. Адміністративно-територіальна реформа в Україні: політико-правові проблеми: монографія. І. О. Кресіна, А. А. Коваленко, К. М. Вітман та ін.; за ред. І. О. Кресіної. Київ: Логос, 2009. 480 с.
3. Адміністративно-територіальний устрій України. Історія. Сучасність. Перспективи: монографія / В. С. Куйбіда та ін.; заг. ред. О. В. Турчинов. Секретаріат Кабінету Міністрів України. Київ: Геопринт, 2009. 615 с.
4. Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні / В. О. Антонечко, М. О. Баймуратов, О. В. Батанов та ін.; за ред. В. В. Кравченка, М. О. Баймуратова. Київ: Атіка, 2007. 863 с.
5. Баймуратов М. О. Децентралізація публічної влади в Україні та її роль у становленні компетенції місцевого самоврядування. *Децентралізація в Україні: законодавчі новації та суспільні сподівання*. Київ: Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2015. 413 с.
6. Батанов О.В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики: Монографія. Київ: Видавництво „Юридична думка”, 2010. 656 с.
7. Борденюк В. І. Місцеве самоврядування та державне управління: конституційно-правові основи співвідношення та взаємодії: монографія. Київ: Парламентське вид-во, 2007. 576 с.
8. Бориславська О. М. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування в Україні та їх реалізація: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право». Харків, 2007. 20 с.

9. Буряк Т. М. Конституційно-правова регламентація об'єктного складу місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право». Київ, 2007. 20 с.
10. Васильченко О. Сучасний зміст конституційного принципу рівності прав і свобод людини та громадянина. *Право України*. 2017. № 7. С. 47-55.
11. Верменич Я. В. Територіальна організація в Україні, як наукова проблема: регіонально-історичний та політико-адміністративний виміри. НАНУ; Ін-т історії України; Центр теор.-методолог. проблем істор. регіоналістики. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2008. 160 с.
12. Влада в Україні: шляхи до ефективності: Всеукр. форум учених-правознавців. / відп. ред. О. Д. Святоцький. Київ: Ін Юре, 2010. 686 с.
13. Всесвітня Декларація місцевого самоврядування: прийнята 23–26 верес. 1985 р., м. Ріо-де-Жанейро // Місцеве та регіональне самоврядування в Україні. Київ, 1994. Вип. 1–2 (6–7). С. 67–84.
14. Гуйван П. Право на справедливе судочинство відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Право України*. 2017. № 11. С. 172-180.
15. Демиденко В.О. Вдосконалення підстав та процедури дострокового припинення повноважень депутата місцевої ради в контексті посилення боротьби з корупцією. Економіко-правові виклики 2018 року. Том II. Львів. 2018. № 10. С. 73-78.
16. Демиденко В.О. Напрями вдосконалення інституту дострокового припинення повноважень депутатів місцевих рад. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. №2. С. 124 – 136.
17. Демиденко В.О. Принципи муніципального права як фундаментальна основа муніципальної реформи в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 1. С. 40-44.

18. Демиденко В.О. Принципи як фундаментальна основа реалізації органами місцевого самоврядування законодавства України щодо кібербезпеки. Наше право. 2018. №1. С.33-38.
19. Демиденко В.О. Реалії та тенденції сучасної конституційної реформи а аспекті підвищення ефективності публічної влади в Україні. Часопис Київського університету права. 2017. № 2. С. 48-52.
20. Загальні засади місцевого самоврядування в Україні: підруч. / авт.упоряд.: О. В. Батанов, Н. М. Батанова, В. М. Вакуленко та ін.; за заг. ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. Київ: НАДУ, 2010. 368 с.
21. Калиновський Б.В. Конституційні засади децентралізації влади в Україні. Вісник Центральної виборчої комісії. 2015. №2. С. 84-89.
22. Калиновський Б.В. Конституційні принципи місцевого самоврядування в Україні. Монографія. Кременчук: Вид. П.П. Щербатих О.В., 2010. 184 с.
23. Калиновський Б. В. Місцева публічна влада в Україні: конституційно-правові засади функціонування та розвитку: монографія. Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. 426 с.
24. Калиновський Б.В. Методологія дослідження місцевої публічної влади. Філософські, методологічні та психологічні проблеми права: матеріали VII міжнар. наук.-теорет. конф. (Київ, 11 листоп. 2017 р.). Київ: НАВС, 2017. С. 139-141.
25. Калиновський Б.В. Місцева публічна влада в Україні: теоретичні основи та конституційно-правова регламентація. Часопис Київського університету права. 2015 №4 С. 62-66.
26. Калиновський Б.В. Функціонування місцевої публічної влади в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2017. № 4. С. 25–31.
27. Калюжний Р.А., Лапка О.Я. Правові стимули в механізмі правового стимулювання. Київ: «МП Леся», 2013. 204 с.

28. Камінська Н.В. Пріоритети правового забезпечення безпеки державних кордонів України. Вісник Таврійського національного університету. Серія юридичні науки. 2017. №1.

29. Камінська Н.В. Проблеми реалізації права на звернення та права громадян на доступ до публічної інформації. Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти: матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 8 груд. 2016 р. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 4–8.

30. Камінська Н.В., Букач В.В. Конституційні гарантії захисту прав і свобод людини і громадянина від корупційних проявів. Науковий вісник НАВС. 2017. №2.

31. Карабін Т.О. Співвідношення повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування: теоретичні та практичні питання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право». Київ, 2007. 23 с.

32. Кінаш Н. Б. Принципи громадянства як фактор забезпечення національної безпеки України. Часопис Київського університету права. 2017. №2. С. 63-67.

33. Козодой Л.М. Міжнародно-правові стандарт виборчих прав громадян України. Матеріали всеукраїнської конференції «Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти» від 22 березня 2018. Київ. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/handle/123456789/4917>.

34. Колодій А.М., Пелих Н.А. Конституційно-правове регулювання в Україні: перспективи розвитку. Стратегічні пріоритети 2008. №2. С. 135-140.

35. Колодій А. М. Конституційна реформа в Україні: поняття, етапи та головні напрямки. Академічні читання. Київ: НАПрН України, 2010. Вип. 17. 27 с.

36. Конституція України в актах Конституційного Суду України (аналітичний огляд та коментар) / А. Стрижак. Київ: Ін Юре, 2010. 629 с.,

37. Корнієнко П. С. Правозахисні організації як основний елемент громадянського суспільства в Україні. Часопис Київського університету права. 2017. № 2. С. 59-63.

38. Коршунова Н. В. Конституційно-правові засади державної політики України. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. 2017. № 3. С. 144-154.

39. Кравченко Віктор Віталійович. Конституційне право України: навч. посіб. Вид. 6-е, випр. та доп. Київ: Атіка, 2008. 592 с.

40. Крусян А.Р. Конституційне право України: навч.-метод. посіб.; Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.", Каф. конституц. права. Одеса: Фенікс, 2015. 134с.

41. Кулик Т. О. Конституційні засади взаємодії місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування (на матеріалах міста Києва): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидат. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право». Київ, 2015. 20с.

42. Кулик Т.О. Засадничі новели правосуддя – роль у реалізації конституційної реформи судової влади в Україні. Матеріали всеукраїнської конференції «Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти» від 22 березня 2018. Київ. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/handle/123456789/4917>.

43. Кулик Т.О. Нормативно-правове забезпечення права жителів столиці України на місцеве самоврядування: проблеми та шляхи вдосконалення. Людина, суспільство і держава в умовах реформ та інновацій: збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції «Актуальна юриспруденція», м. Київ, 25 лютого 2016 року. Тези наукових доповідей. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2016. С. 75-79.

44. Лапка О.Я. Стан наукової розробки та тенденції розвитку категорії «правова політика» у сучасній юридичній науці. Вісник Запорізького національного університету. 2012 . № 1. С. 167-172.

45. Лапка О.Я. Теоретико-правовий аналіз факторів, які зумовлюють термінологічну невизначеність та впливають на характер правової політики в Україні. *Право і суспільство*. 2012 . № 2. С. 10-15.

46. Лук'янець В.С. Роль судової практики у формуванні засад правового регулювання конкуренції на спільному ринку (внутрішньому) Європейського Союзу. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2015. № 21. С. 103-116.

47. Марченко О. В. Адміністративно-правовий статус виборчих комісій з виборів народних депутатів України: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Міжрегіон. акад. упр. персоналом. Київ, 2011. 20 с.

48. Музика М.П., Семенюк-Прибатень А.В., Гуцин О.О. Порухення права на життя – воєнний злочин у російсько-українській війні. *Юридичний бюлетень ОДУВС*, Випуск 26, 2022. С.16-22.

49. Олійник А.Ю. Конституційно-правовий механізм забезпечення основних свобод людини і громадянина в Україні: Монографія / А.Ю. Олійник. Київ: Алерта, КНТ, Центр навчальної літератури, 2008. 472 с.

50. Орзіх М.В. Конституція – Основний Закон держави і суспільства. *Вибрані праці*. Одеса: Юридична література, 2015. 568 с.

51. Орленко В.І., Орленко В.В. Конституційне право України: посібник для підготовки для іспитів. Київ: Паливода А.В., 2012. 155 с.

52. Погребняк С. Принцип пропорційності як загальний принцип права. *Право України*. 2017. № 7. С. 39-46.

53. Права людини: інтерпретаційна діяльність Конституційного Суду України /А.С. Головін. Київ: Логос, 2012. 369 с.

54. Савчин М. Конституційні принципи та їх інтерпретація. *Право України*. 2017. № 7. С. 30-38.

55. Семенюк-Прибатень А.В. Значення міжнародно-правових механізмів забезпечення прав людини. *Літописець*. Випуск 17: Збірник наукових праць ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Права людини: історичний вимір і сучасні тенденції (до річниці прийняття Загальної декларації прав

людини)» (м. Житомир, 2 грудня 2021 року). Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2022. с.194-198

56. Семенюк-Прибатець А.В. Право людини на життя в умовах війни. Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції юридичного та історичного спрямування «Актуальні дослідження правової та історичної науки» (випуск 46). 13-14 грудня 2022.

57. Солоненко О. М. Захист прав громадян України за її межами. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. Київ, 2012. № 5. С. 145-151.

58. Солоненко О. М. Сучасні тенденції запобігання корупції на право щодо служби в органах місцевого самоврядування. Матеріали конференції VIII Міжнародної науково-практичної конференції НАНП "Економіко-правові виклики 2018 року". Львів. 2018. Том 2. № 10. С. 160-165.

59. Солоненко О. М. Функціональний аспект принципів права у правозастосовній діяльності. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ України. Київ, 2011. № 1. С. 10-15.

60. Сьох К. Я., Камінська Н. В. Забезпечення прав громадян на державну службу та службу в органах місцевого самоврядування в умовах децентралізації влади та євроінтеграції: монографія. Київ, 2018. 255 с.

61. Сьох К.Я. Юридичні гарантії конституційного права громадян України на державну службу в умовах сучасних реформ. Матеріали всеукраїнської конференції «Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти» від 22 березня 2018. Київ. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/handle/123456789/4917>.

62. Уварова О. Принцип недискримінації за ознакою статі в судовій практиці України. Право України. 2017. № 7. С. 56-66.

63. Хальота А.І. Класифікація конституційних особистих прав і свобод людини та громадянина. Матеріали всеукраїнської конференції «Стан дотримання

прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти» від 22 березня 2018. Київ. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/handle/123456789/4917>.

64. Халюк С.О. Конституційна система захисту прав людини та громадянина в Україні. Конституційна реформа в Україні: досвід, проблеми, перспективи: матеріали круглого столу. Київ: ТОВ "НВП "Інтерсервіс". 2013. С. 66-71.

65. Шаптала Н.К., Задорожня Г.В. Конституційне право України. Дніпропетровськ: ТОВ "ЛізуновПрес", 2012. 472 с.

66. CDL-AD(2016)015-e Republic of Moldova - Amicus Curiae Brief for the Constitutional Court on the Right of Recourse by the State against Judges, adopted by the Venice Commission at its 107th Plenary Session (Venice, 10-11 June 2016). URL: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)015-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)015-e).

67. European Court of Human Rights Analysis of statistics 2017. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_analysis_2017_ENG.pdf

68. European Court of Human Rights Pending applications allocated to a judicial formation.

URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_pending_month_2018_BIL.pdf

69. Kaminska N. International legal liability about protecting the rights of refugees and Ukraine. O nouă perspectivă proceselor de integrare europeană din Moldova și Ucraina: aspectul juridic: Conferința internațională științifico-practică, Chișinău, Republica Moldova, 25-26 martie 2016. С., 2016. P. 120-125.

70. Kaminska N. Legal principles protecting the rights of refugees: current state and perspective development // Юридичний часопис НАВС. 2016. №1. С.111-121.

71. Kaminska N. Protection of the human rights in armed conflict. Захист прав людини під час збройних конфліктів // Науковий вісник НАВС. 2016. №2. С.106-114.

72. Report on the rule of law - Adopted by the Venice Commission at its 86th plenary session (Venice, 25-26 March 2011). URL: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)003rev-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)003rev-e).

73. Rule of Law Checklist, adopted by the Venice Commission at its 106th Plenary Session (Venice, 11-12 March 2016).

URL: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)007-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)007-e)

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

<http://portal.rada.gov.ua> – Офіційний веб-портал Верховної Ради України.

<http://kmu.gov.ua> – Офіційний веб-сайт Кабінету Міністрів України.

<http://ccu.gov.ua> – Офіційний веб-сайт Конституційного Суду України.

<http://president.gov.ua> – Офіційне інтернет-представництво Президента України.

<http://www.nau.ua> – Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)».

<http://rada.gov.ua/> – сайт Верховної ради України;

<http://www.rada.kiev.ua> – Бібліотека Верховної Ради України

<http://zakon.rada.gov.ua> – Законодавство України

<http://www.nbu.gov.ua/> – сайт Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського;

<http://irbis-nbu.gov.ua> – сайт Національної юридичної бібліотеки України;

<http://www.unidroit.org/> – сайт УНІДРУА;

<http://www.uncitral.org/> – сайт ЮНСІТРАЛ;

<http://www.hcch.net/> – сайт Гаазької конференції з міжнародного приватного права;

http://www.law.nyu.edu/library/foreign_intl/ – база посилань Школи права Університету Нью-Йорка;

<http://www.washlaw.edu/forint/> – база посилань Бібліотеки Школи права Університету Уошбурна;

<http://memory.loc.gov/law/GLINv1/GLIN.html> – база посилань Бібліотеки конгресу США;

<http://wwwsecure.law.cornell.edu/world/> – база посилань Інституту правової інформації Корнелльської школи права.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. ІВАНА ОГІЄНКА
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА АРХЕОЛОГІЇ, СПЕЦІАЛЬНИХ ІСТОРИЧНИХ І ПРАВОНАВЧИХ
ДИСЦИПЛІН

Навчально-методичне видання

Семенюк-Прибатень Анна Вікторівна
кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри археології, спеціальних історичних
і правознавчих дисциплін
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

*Навчально-методичний посібник
для самостійної роботи та практичних занять для студентів
спеціальності 014 Середня освіта (Історія) за освітньо-професійною
програмою Історія та правознавство*

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, історичний
факультет, вул. Татарська, 14, м. Кам'янець-Подільський, 32301

Надруковано в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка,
історичний факультет, вул. Татарська, 14, м. Кам'янець-Подільський, 32301

